

Araştırma Makalesi / Research Article

STRATEJİK ORTAM VE TEHDİT TANIMLAMALARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN SURİYE POLİTİKASI (2002-2014) *

Burak BINARCI¹¹

Öz

AK Parti yönetiminde Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerinde birbirinden farklı iki dönem yaşanmıştır. 1990lı yıllarda Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler, Fırat-Dicle sularının dağıtımı konusundaki anlaşmazlıklar ve Suriye'nin PKK terör örgütüne destek vermesi sebebiyle gergin bir düzlemde ilerlerken, iki ülke arasında imzalanan Adana Mutabakatı neticesinde ilişkilerde normalleşme başlamıştır. Normalleşmenin ardından, AK Parti iktidarlarının ilk dönemlerinde artan iş birlikleri yaşanmış, ancak iç savaşın başlamasıyla birlikte durum değişerek Suriye'nin Türkiye için doğrudan bir tehdit haline geldiği görülmüştür. Neoklasik Realist Uluslararası İlişkiler Teorisi dış politika analizinde iç ve dış faktörlerin birlikte değerlendirildiği karşılaştırmalı bir analiz zemini sunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, 2002-2014 yılları arasında Türkiye'nin Suriye politikasını, Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik etkisi ve uluslararası-bölgesel sistemin izin verici ya da kısıtlayıcı stratejik ortamlarının etkileri kapsamında karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın bulguları, liderliğin dış politikada sistemik stratejik ortamın izin verdiği ölçüde etkili olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk dış politikası, Türkiye-Suriye ilişkileri, Recep Tayyip Erdoğan, Neoklasik realist teori

JEL Kodu: F59

TURKEY'S SYRIA POLICY WITHIN THE FRAMEWORK OF STRATEGIC ENVIRONMENT AND THREAT PERCEPTION (2002-2014)

Abstract

Turkey's relations with Syria have experienced two distinct periods under the AK Parti governments. While relations between Turkey and Syria were on a tense level in the 1990s due to disagreements over the distribution of Euphrates-Tigris waters and Syrian support for the PKK terrorist organization, normalization began as a result of the Adana Memorandum signed between the two countries. After normalization, there was increased cooperation in the early periods of the AK Party governments. However, with the start of the civil war, the situation changed, and it was seen that Syria had become a direct threat to Turkey. The Neoclassical Realist Theory offers a comparative analysis of foreign policy in which internal and external factors are assessed together. In this context, the study aims to compare the effects of Recep Tayyip Erdoğan's leadership and the restrictive or permissive strategic environment of the international-regional system on Turkey's foreign policy towards Syria from 2002 to 2014. Findings of the research show that leadership can be effective in foreign policy to the extent allowed by the systemic strategic environment.

Keywords: Turkish Foreign policy, Turkey-Syria relations, Recep Tayyip Erdoğan, Neoclassical realist theory

JEL Code: F59

* Bu makale Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, SBE'de kabul edilmiş "The Change Of Türkiye's Relations With Syria And Israel (2002-2014)" başlıklı doktora tezi çalışmasından türetilmiştir.

¹¹ Dr. Araştırma Görevlisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, burak.binarci@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6094-4498

Başvuru Tarihi (Received): 18.03.2024 **Kabul Tarihi** (Accepted): 25.04.2024

Giriş

Soğuk Savaş'ın iki kutuplu sisteminin sona ermesi uluslararası siyaseti egemen iki gücün sınırlayıcı politik gündemlerinden kurtarmıştır. Yeni küresel ortam, orta ve düşük güçteki devletlere belirli bir derecede bağımsız hareket alanı sağlamıştır. Yeni dönemde Türk Dış Politikası Soğuk Savaş dönemine göre daha aktif ve özerk bir hale gelmiştir. Yeni dönemin Türkiye açısından dış politika öncelikleri içerisinde çatışma yönetimi, istikrarlı bir uluslararası/bölgesel düzen arayışı ve eski Sovyet ülkelerine rol model ülke olma girişimleri yer almıştır (Kirişçi, 2009).

Dış politika yaklaşımındaki gibi Türkiye'deki iç yapıda da değişim görülmüş, ekonomik ve sivil kapasitenin artırılmasına yönelinmiştir. 1990'lı yıllarda dış politikanın oluşturulması ve yürütülmesi süreci, askeri güvenlik öğretilerinin belirleyici güç olmasının yanında karmaşık bir yapı ile karşı karşıya gelmiştir. Politika yapıcılarının kararlarını etkileyen sistemik etkenlerin yanında bireysel/liderlik etkilerinin de ön plana çıktığı görülmüştür. 1983-1989 yılları arasında Başbakanlık, 1989-1993 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı görevlerinde bulunan Turgut Özal ve 1997-2002 yılları arasında Dışişleri Bakanı olan İsmail Cem, kendi dönemlerinde dış politikanın şekillenmesinde en etkili figürler olmuştur. Özal ile Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk Dış Politikasındaki değişim hızlanmıştır. Özal, Birinci Körfez Savaşı gibi birçok gelişmede kişisel inisiyatifler olarak sistemik güç eksikliklerini gidermeye çalışmıştır (Ataman, 2005). Türkiye, Özal'dan Cem'e kadar askeri önderlikteki politika çabalarını deneyimlemiş, Cem'in Dışişleri Bakanı olması ile Türk dış politikası mümkün olduğunca Avrasya'daki iş birliğine uyum sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca Cem'in Yunan mevkidaşı Yorgo Papandreou ile olan kişisel ilişkisi de Türkiye ile Yunanistan arasında bir uzlaşma sürecini başlatmıştır (Ömerci, 2011; Tuğtan, 2016).

Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK Parti) 2002 yılında tek başına iktidar olmasıyla birlikte Türkiye'nin hem iç hem de dış politikasında bir kez daha değişim görülmüştür. Türkiye uluslararası politikaya daha fazla angaje olmaya başlamış ve dış politikada zihniyet değişimi yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda görülen askeri güvenlik politikalarının ağırlığı azalarak 2000lerin ilk on yılında iş birliği ve ekonomiyi ön planda tutan politikalarda artış görülmüştür. Öncelikle Recep Tayyip Erdoğan (AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan) ve ardından Ahmet Davutoğlu (önce dış politika danışmanı, ardından Mayıs 2009'da Dışişleri Bakanı) Türkiye'nin yeni dış politika anlayışının en kritik belirleyicileri olmuştur. Türkiye bu dönemde komşuları ile krizlerini ve güç boşluklarını 1990'lara göre daha özerk bir şekilde aşmaya çalışmış, sınır komşusu ülkeler ile arasındaki sorunlarını iş birliği temelinde aşmaya yönelmiştir. Komşularla Sıfır Sorun, proaktif ve ritmik diplomasi 21. yüzyılda Erdoğan liderliğindeki Türk Dış Politikasının yeni ilkeleri haline gelmiştir. Kirişçi'nin (2009) tespiti ile Türkiye, 1990'lı yıllardan 21. yüzyılın ilk on yılına kadarki süreçte, Soğuk Savaş sonrası Savaşçı olma durumundan Yumuşak Güce geçiş yaşamıştır (from post-Cold War Warrior to Soft Power.)

Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri, 1990'lı yıllarda PKK terör örgütü meselesi ve Orta Doğu'daki su kaynakları konusundaki çatışmalar nedeniyle gergin bir çerçevede ilerlemiştir. Ancak AK Parti ile Türkiye'nin Ortadoğu politikası işbirliği temelinde bir yaklaşıma dönüşmüş ve Suriye ile güçlü ve dostane ilişkiler kurulmuştur (Bilgin, 2018: 169–171). Türkiye ve Suriye arasında iş birliği anlaşmaları yapılmış, ortak askeri tatbikat gerçekleştirilmiş ve Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konsey'i bünyesinde ortak kabine toplantıları yapılmıştır. Erdoğan'ın kişisel inisiyatiflerinin oldukça etkili olduğu ilişkilerde, sık sık iki ülkenin ortak tarih ve ortak kadere sahip olduğu vurgulanmış ve karşılıklı lider ziyaretleri kapsamında Serbest Ticaret Anlaşması ve iki ülke arasında vizelerin kaldırılması gibi birçok anlaşma imzalanmıştır. Fakat, Arap Baharı başladığında Türkiye-Suriye ilişkilerinde yeni bir politika gündemi ortaya çıkmış, iç savaş Türkiye'ye doğrudan tehdit oluşturmuş ve Türkiye, Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından itibaren Suriye yönetimi

yerine muhalif gruplarla ilişki kurmuştur. Bu dönemde de Erdoğan'ın önce inisiyatif olarak Beşar Esad'a yoğun reform çağrısında bulunduğu, Suriye'de yaşananların bir nevi Türkiye'nin iç meselesi olduğunu ifade ettiği ve nihayetinde ilişkiler koptuğunda da sivil halka uyguladığı katliam sebebiyle Esad'ı sert bir şekilde eleştirdiği görülmektedir. Erdoğan'ın Esad'a yönelik yoğun reform talepleri bir yanda Erdoğan'ın 2011'e kadar liderler ve ülkeler düzeyinde kurulan yakınlıktan güç alarak ikili ilişkileri aynı düzeyde devam ettirmeyi arzuladığını diğer yandan da söz konusu yakınlıktan hareketle Erdoğan'ın Esad üzerinde yönlendirici etkide bulunma isteğini ortaya koymaktadır. Fakat Erdoğan'ın kişisel girişimi bu kez Esad üzerinde etki yaratmamıştır. 2011 öncesi ve sonrasında Türkiye-Suriye ilişkilerinin birbirinden zıt iki dönem yaşaması ülkeler liderler düzeyinde görülen etkileşim kadar uluslararası-bölgesel sistemin stratejik ortamına bağlı olarak gelişmiştir. İki ülkenin ABD'nin Irak'ı işgaline verdiği benzer tepkiler ve Iraktaki Kürt sorununun kendi ülkelerine de güvenlik tehdidi oluşturması sonucu Türkiye ve Suriye açısından ikili ilişkileri geliştirmek adına teşvik edici ya da izin verici (*permissive*) stratejik ortamda bulunduğu görülmektedir. Devamında ABD'nin Suriye'ye uyguladığı izolasyon politikası, bir yanda Suriye'yi batıya açılan kapı olarak gördüğü Türkiye ile ilişkilerini derinleştirmeye yöneltirken diğer yandan da Türkiye'yi Orta Doğuya açılan yakın kapı olarak gördüğü Suriye ile ilişkileri korumaya ve geliştirmeye kanalize etmiştir. ABD'nin Irak'ı işgali sonucu oluşan komşu güvenlik boşlukları, bölgesel Kürt sorunu ve iki ülkenin birbiri üzerinden doğu-batı aksını kurmaya ağırlık vermesi Erdoğan liderliğindeki AK Parti iktidarlarının Suriye ile yakın ilişki kurma konusunda izin verici/kolaylaştırıcı bir bölgesel-küresel stratejik ortamla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Fakat, Suriye'de Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan iç savaş ve iç savaşın Akçakale ve Reyhanlı'da meydana gelen patlamalar, DAESH terörü gibi gelişmeler aracılığıyla Türkiye'yi doğrudan tehdit eder hale gelmesi söz konusu ortamı tersine çevirmiştir. Esad'ın güvenlik refleksi ile reform ve değişiklik talebinde bulunan halka karşı katı ve acımasız tutumu, iki ülke arasında sert ve kırılabilir bir güvenlik duvarı çekmiştir. Bir yanda Suriye'nin muhaliflere ve batıya karşı güvenlik endişesi, diğer yanda Türkiye'nin Suriye'de ortaya çıkan istikrarsız yapıya dair ve Akçakale-Reyhanlı'da yaşananlar gibi söz konusu istikrarsızlığın güvenliğini bizzat tehdit etmesi sonucu bölgede yakın ilişkileri sürdürmek bir yana asgari ilişkileri devam ettirmeyi dahi olanaksız kılmıştır. 2011 Martından Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçildiği 2014 Ağustosuna kadarki dönemde, Türkiye'nin Suriye politikası, güvenlik endişelerinin hat safhada olduğu sınırlayıcı (*restrictive*) uluslararası-bölgesel stratejik ortam dahilinde ilerlemiştir.

Çalışma, dış politikanın analizinde karar vericilerin/liderliğin ve devletin içinde bulunduğu uluslararası-bölgesel sistemin etkilerini inceleyebilmek adına Neoklasik Realizm Teorisine başvurmuştur. Gideon Rose, Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy adlı makalesinde Neoklasik Realizm'i, klasik Realist felsefeden türetilen bazı fikirleri güncelleyip sistematize eden ve hem dışsal hem de içsel değişkenlerin birleşmesi olarak tanımlamıştır (Rose, 1998: 146). Rose'a göre, temel yaklaşım devletlerin dış politikasının oluşumunu anlamak ve devletin müdahil değişkenlerinin uluslararası sistemik baskıyı nasıl yorumladığını ve işlediğini analiz etmektir. Rose'un ifade ettiği müdahil değişkenler, karar vericilerin algısı ve devletin iç yapısıdır (Rose, 1998: 152). Rose'un teoriyi tanımlayan giriş çalışmasının ardından Neoklasik Realizmin teorik araştırma ajandası Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell (2016) tarafından, Neoclassical Realist Theory of International Politics başlıklı eserde derinleştirilmiştir.

Araştırmada temel amaç, 2002-2014 yılları arasında AK Parti yönetiminde Türkiye'nin Suriye politikasının Erdoğan'ın gücün merkezinde konumlanma, krizi fırsata çevirme ve kurgulayıcı adımlar atma özellikleri kapsamında liderlik etkisi ve uluslararası/bölgesel sistemin stratejik ortamının etkileri bakımından karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir. Bu çerçevede, değişkenlerin dış politikayı yönlendirmede benzer konumlara sahip olup olmadıkları veya birinin

diğerinden daha öne çıkıp çıkmadığını saptamayı hedeflemektedir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak üç aşamalı bir yaklaşım izlenmiştir: Lider söylemlerinin detaylı analizi ile, uluslararası sistem ve ikili ilişkilere ilişkin daha önce yapılmış çalışmalarının incelenmesi ve değişkenler arasında karşılaştırmalı analiz. Çalışmanın sonunda ise dış politika formülasyonunda, liderlik etkisinin ancak dış stratejik ortamın sunduğu sınırlar dahilinde etkili olabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

1. Teorik Çerçeve: Neoklasik Realist Teori

Neoklasik Realist Teori, ilk olarak Gideon Rose tarafından (1998) yılında yayımlanan *Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy* başlıklı çalışmada yer almıştır. Bu çalışma, Soğuk Savaş'ın sona erişini öngöremeyen, uluslararası siyaseti yalnızca sistemik etkiler üzerinden inceleyen Neorealist Teori eleştirisi üzerine inşa edilmiştir.

Kenneth Waltz önderliğindeki Neorealizme göre, uluslararası politika, devletler ve onların önceden belirlenmiş bir sistem içerisindeki ilişkilerini incelemektedir. Uluslararası sistemde ülkelerin iç sistemleri gibi en başta mutlak bir otorite bulunmamasından dolayı anarşik yapı mevcuttur. Bu yönüyle Neorealizme göre uluslararası sistem, devletlerin hareket özgürlüklerini yapısal sınırlar çerçevesinde kısıtlamakta ve direkt yönlendirmektedir (Rose, 1998: 145–147). Bir diğer deyişle, Neorealizm, devleti ve devletin iç yapısını dış politika sürecinin dışında bırakmaktadır. Bu noktada Rose, dış politika çalışmalarının yeni teorisi olarak devletlerin iç ve dış faktörlerini bir araya getirerek analiz yapan Neoklasik Realizmi öne sürmüştür. Rose'e göre Neoklasik Teori klasik Realisttir, çünkü bu teoriye göre devletin davranışını onun uluslararası siyasetteki pozisyonu ve görelî güç kapasitesi belirler. Fakat, devletin pozisyonu ve görelî güç kapasitesi karmaşık ve net çizgileri olan gerçeklikler değildir, zaman ve farklı gelişmelerle değişiklik gösterebilir. Bu durum karşısında devletin iç faktörleri tarafından dışsal etki, sınırlandırma ve baskılar yorumlanarak filtrelenir ve politika belirleme-uygulama süreci gerçekleşir. Tüm bu yönleri ile Rose'un ileri sürdüğü teori Neoklasik Realizmdir (Rose, 1998: 146–150). Bir başka yönden de Neoklasik Realizm, katı sistemik yapısal teoriler ile sadece devletin iç faktörlerini ön plana çıkaran Innenpolitik arasında bir orta yoldur (Rose, 1998: 152–153).

Rose'un teorik çerçevesini çizmesine rağmen, Neoklasik Realizmin araştırma programı ve teorik meydan okuması Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell tarafından Uluslararası Politikanın Neoklasik Realist Teorisi (2016), *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, adlı çalışmada ortaya konmuştur. Bu çalışmada Neoklasik Realizmin analiz birimleri bağımlı değişken (dış politika), bağımsız değişken (uluslararası sistemik etki) ve müdahil değişkenler (iç sistem) olarak ayrı ayrı tanımlanmıştır.

Bağımsız değişken olarak tanımlanan uluslararası sistem yaklaşımı Neoklasik Realizmin Neorealist yanını yansıtmakla birlikte farklılığını da ön plana çıkarmaktadır. Yapısal Realizm, uluslararası anarşik sistemi politika belirleme ve uygulama sürecinin tek belirleyicisi olarak tanımlarken, Neoklasik Realizm sistemik etkilerin dış politika formülasyonunda önemli bir parça olduğunu fakat tek olmadığını ileri sürmektedir. Ayrıca, uzun vadede devletlerin kapasitelerini geliştirerek uluslararası sistemi değiştireci etkide de bulunabileceği vurgulanmaktadır. Bu noktada Ripsman, Taliaferro, ve Lobell, Neoklasik analiz düzleminde üç farklı zaman tanımlamasına gitmiştir: Günleri, haftaları ve ayları işaret eden kısa dönem, yılları içeren orta dönem ve on yılları kapsayan uzun dönem. Kriz anlarını içeren kısa dönemde, devletlerin güç kapasiteleri kolaylıkla değişiklik gösteremediği için dış politika yapıcıları var olan kapasite çerçevesinde politika üretir ve uygular. Orta dönemde, devletler kapasitelerini belirli ölçüde arttırma ve yeni stratejiler ortaya koymaya fırsatı bulabilmektedir. Bu dönemde devlet, kapasitesi ile stratejisini uyumlulaştırma, iç aktörleri ikna etme ve yeni planlar üretme noktasında elverişli zaman ve koşullara sahiptir. Uzun dönemde ise devletler kapasitelerini yeniden şekillendirme, yeni kapsamlı strateji ve iç-dış kültür

inşa etme olanağını elde etmektedir. Böylelikle de uluslararası sisteme değiştirici etkilerde bulunabilmektedir (Ripsman, Taliaferro, ve Lobell, 2016: 83-86).

Neoklasik Realist teoriye göre, uluslararası sistemin üç önemli parçası bulunmaktadır. Bunlardan ilki uluslararası değiştirici gerçekliklerdir. Ülkenin coğrafi konumu, sahip olduğu teknolojik düzey ve nükleer güç gibi gerçeklikler uluslararası sistemin tam olarak parçası olmadığı gibi sistemik etkileri şekillendirme kapasitesine sahip olabilmektedirler. Kıyı devletlerinin denizcilik ve deniz güvenliğinde olabildiğince üst seviyeye ulaşma ihtiyacı bu ülkelerin dış politikasına yön vermektedir. İngiltere, Avrupa anakarası ile arasında bulunan İngiliz Kanalı ve Kuzey Denizi aracılığıyla anakaradan gelecek tehditlere karşı bir güvenlik tamponuna sahip olmaktadır. Benzer bir şekilde, nükleer güce sahip olan bir devletin dış politikada klasik güç dengesi yaklaşımının dışında nükleer caydırıcılık dengesi temelinde stratejiler üretme gerekliliği de o ülkenin dış politikasını yönlendirmektedir. (Ripsman ve diğerleri, 2016: 41-42). Fırsatların ve tehditlerin açıklığı ya da gizliliği uluslararası sistemin ikinci önemli parçasıdır. Fırsatların net bir şekilde görülmesi devletlerin dış politika uyarlamasını kolaylaştırmakta ve ulusal çıkara pozitif bir katkı sağlayabilmektedir. Tehditlerin devlet tarafından açık bir şekilde fark edilir olması ise tehdit unsuruna karşı revizyonist ya da düşmanlık tutumlarının dış politikaya belirgin bir şekilde etki etmesini sağlamaktadır. Fırsatların ya da tehditlerin açıkça algılanabilir olmaması devletlerin daha çok belirsizlik ve şüphe içerisinde politika yürütmesine sebep olmaktadır. Bu noktada Neoklasik Realizm yapısalcı Neorealizmden ayrılmaktadır. Neorealizme göre belirsizlik anarşik uluslararası sistemin temel özelliği iken, Neoklasik Realizme göre sebep değil tehditlerin açıkça fark edilir olmadığı zaman ortaya çıkan bir sonuçtur. (Ripsman ve diğerleri, 2016: 51-52).

Stratejik ortamının karakteri uluslararası sistemin bir diğer önemli bileşenidir. Yakın ve açık bir tehdidin varlığı devletlerin sistemik tehdidin etkisinden bağımsız politika yürütmesine olanak vermemektedir. Bu durumda devletler için kısıtlayıcı stratejik ortam ortaya çıkmaktadır. Tehditlerin daha az yoğunlukta ya da hissedilir olmadığı durumlarda ise devletler için izin verici stratejik ortam söz konusu olmaktadır (Ripsman ve diğerleri, 2016: 52). Çalışmanın devamında görüleceği üzere, ABD'nin ikinci Körfez Savaşında BM onayı almadan Irak'ı işgal etmesi, Suriye ve Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması talebinden başlayan ve çeşitli konularda Suriye'de iç savaşın başlamasına kadar süren iş birliği tercihleri için izin verici bir stratejik ortam oluşturmuştur. Burada, Irak'ın işgali Türkiye ve Suriye'ye tehdit oluşturmakla birlikte, söz konusu tehdit doğrudan ve açık bir şekilde değildir. Bir diğer ifade ile, ABD'nin Irak'ı işgali doğrudan ve net bir şekilde Türkiye ve Suriye'yi tehdit eden bir gelişme değil, iki ülkenin bölgesel riske karşı ortak hareket edebilme imkânı bulduğu dolaylı bir gelişme olmuştur. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının Türkiye'ye doğrudan ve açık tehdit oluşturması ise Türkiye'nin bölge politikaları açısından kısıtlayıcı stratejik ortam oluşturmuştur.

Neoklasik Realizm, klasik Realizmin devlet merkezli yaklaşımını dış politika analizine tekrar dahil etmekte fakat klasik teoriden farklı olarak devletlerin iç yapısının bir kapalı kutu olmaktan ziyade birbirleri ile etkileşim halinde olan alt değişkenleri içerdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, liderlik imajı, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkisi ve iç kurumlar müdahil değişkenler olarak tanımlanmıştır. Liderlik imajı, cumhurbaşkanı, başbakan, savunma bakanı, dışişleri bakanı ya da danışman gibi dış politika yürütücülerini içermektedir. Politika yürütücüleri ülkelerin ve koşulların durumuna göre kişisel önderlik ya da kabine üyelerinin birçoğu ve askeri otorite gibi grupsal mekanizma olarak görülebilmektedir. Liderliğin geçmişten gelen inanış, değer ve tecrübeleri sistemik etki karşısında bilişsel filtre görevi görmektedir. Bir diğer deyişle, liderlik dış dünyadan gelen sistemik bilgiyi, baskıyı ve tehdidi kendi değerleri, beklentileri ve tecrübeleri ölçüsünde kişiselleştirmektedir. Karakter ve kişisel kodlar, gelen bilgi karşısında liderliğin tedbirli, aceleci ya da hırslı olma gibi nasıl aksiyon alacağını belirlemektedir. Anlayış ise liderliğin düşman-dost tanımlamalarında ve ulusal çıkara yönelik en iyi stratejinin seçiminde belirleyici özellik göstermektedir (Ripsman ve diğerleri, 2016: 61-65). Tüm bu yönleri ile liderlik-dış politika

yöneticileri bir yanda ülke içindeki beşerî ve doğal kaynakların etkin kullanımını, toplumun desteğini sürdürmeyi amaçlarken diğer yandan da uluslararası ortamda devleti temsilen ulusal çıkara hizmet etmeye çalışmaktadır. Bu iki düzlemli pozisyon, liderlik imajının dış politika inşasında ve yürütülmesinde hayati bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Lobell, Ripsman ve Taliaferro, 2009: 7). Her siyasi lider, olaylar karşısında benzer tepkiler vermemekte, ülke için neyin önemli neyin tolere edilebilir olduğu konusunda bireysel hedef tanımlamaları ve yaklaşımlarına göre değişen tepkiler gösterebilmektedir. Bu noktadan hareketle, algı, bilişsel durum ve motivasyon gibi birey düzeyinde değişkenler devreye girmektedir (Görener ve Ucal, 2011: 360).

Stratejik kültür, devletlerin içeride ve dışarıda oturmuş rutinlerini belirleyen genel bir anlayış çerçevesidir. Kollektif inançlar ve normlar sosyalleşerek devlet davranışını şekillendirir, neyin kabul edilebilir olup olmadığını, toplumsal elitin ve halkın devlette temsil edilen genel anlayış olma özelliği taşımaktadır. Demokratik değerler, insancıl hukuka riayet, liberal ekonomi, etnisiteye dayalı milliyetçilik ya da dindaşına yönelik hassasiyet gibi (ya da tam tersi) anlayışlardan oluşan stratejik kültür o devletin dış politikasında yön veren müdahil değişkenlerden biridir (Ripsman ve diğerleri, 2016: 66–67). Stratejik kültür zamanla yeniden inşa edilebilmektedir. Büyük Petro'nun Rusya'nın modernleşme planı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün laik ve batıya angaje devlet formülasyonu, Rus ve Türk devletlerinin stratejik kültürünü yeniden inşa etmiştir (Ripsman ve diğerleri, 2016: 68).

Devlet ve toplum arasındaki çıkarların uyumu, üçüncü müdahil değişkendir. Uyumun yüksek düzeyde olması toplumun dış politika yürütücülerine saygı göstermesini sağlamaktadır. Böyle bir durumda politika yapımında iç muhalefet görülmez ve politika yürütücüleri özgürce hareket eder. Fakat uyumun az ya da hiç olmadığı durumlarda, yöneticiler içeride sınırlayıcı bir ortam ile karşı karşıya gelmekte ve kendilerine olan siyasi ya da toplumsal muhalefeti ikna etme gereksinimi hissetmektedirler (Ripsman ve diğerleri, 2016: 71). Dördüncü müdahil değişken ise devletin iç kurumlarıdır. Resmî kurumlar, organizasyonel işleyiş ve süreçler, bürokrasinin siyaset karşısındaki pozisyonu, anayasal hükümler, yönerge ve yönetmelikler gibi birçok parametre politika inşasında etkili olmaktadır. Tüm bu parametreler bir yanda politika yürütücüler üzerinde denge ve denetleme sistemi kurarken diğer yandan da özerk hareket alanı da sağlayabilmektedir (Ripsman ve diğerleri, 2016: 68). Toplum, kurumlar ve yöneticiler arasında normatif ve organizasyonel uyumlulaşmanın tedricen gerçekleştirildiği ülkelerde beşerî ve doğal kaynakların üst seviyede ulusal çıkara mobilize edilebildiği görülmektedir. Fakat bu durum da devlet-toplum arasındaki çıkarların uyumlulaşması gibi uzun vadede sağlanabilmekte ve böylelikle güçlü bir politika çıktısı inşa edilmesine etki etmektedir.

Liderlik imajı kısa ve orta vadede etkili olurken, stratejik kültür tüm zaman tanımlamalarında kendini gösterebilmektedir. Devlet-toplum ilişkileri ile yurt içi kurumların zaman ve stratejik alan kısıtlılığından dolayı kısa ve orta vadede dış politikada belirleyici etkide bulunamadığı görülmektedir. Liderlik yakın bir durumda ön plana çıkar, çünkü söz konusu zaman diliminde diğer yurt içi aktörlere danışma ve onları ikna etme fırsatı olmamaktadır (Ripsman ve diğerleri, 2016: 91–93).

Neoklasik Realizmin teorik denkleminde politika çıktısı, uluslararası sistemik sinyal ile liderlik ve stratejik kültür gibi müdahil değişkenlerin etkisi sonucu ortaya çıkan bağımlı değişken olarak tanımlanmaktadır. Neoklasik Realizm, bağımlı değişken çıktılarını zamansal dilimlere göre beş farklı şekilde tanımlamaktadır: Kriz döneminde karar alma, dış politika, stratejik uyarılma, sistemsel etki ve sistemde yapısal değişiklik. Politika çıktısının zamansal düzlemi göz önünde bulundurulduğunda sırasıyla acil durumlardan başlayarak kriz anındaki karar alma çıktısı, kısa dönemden orta vadeye uzanan dış politika çıktısı, orta vadeden uzun döneme doğru inşa edilen stratejik uyarılma ve sistemik etkiler çıktısı ve nihayetinde sistemde değişiklik yaratan çıktılarını

gerçekleştiği görülmektedir. Zaman diliminin ani kriz durumundan uzun vadeye doğru gittiği doğrusal düzlemde, müdahil değişkenlerin etki kapasitesi sıralaması liderlik etkisinden başlayarak her bir dilimde bir sonraki iç değişken ile koordinasyon halinde tedricen bütüncül bir iç etki yaratmaktadır. En uzun zaman diliminde de müdahil değişkenlerin tamamının uluslararası sistemde değişiklik yapabilecek kapsamda politika çıktısı ürettiği görülmektedir. Bir diğer deyişle, politika çıktısı bakımından kriz zamanlarında karar verme süreci birkaç gün, hafta ve hatta ayları içerirken, dış politika ayları ve yılları, stratejik uyum yılları ve on yılları, sistemik sonuçlar ve yapısal değişim onlarca yılı ve daha fazlasını içermektedir (Ripsman ve diğerleri, 2016: 108–112).

Ripsman, Taliaferro ve Lobell (2016) çalışmalarında Neoklasik Realist Teorinin metodolojisini dört temel adım üzerinden açıklamaktadır. Bunlardan ilki uygun bağımlı değişkenin seçilmesidir. İkincisi, uygun bir yapısal temelin uygulanması ve üçüncüsü dört iç faktör (lider imajı, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve yerel kurumlar) arasından uygun müdahil değişkenin seçilmesidir. Dördüncüsü ise teorinin kapsamının evrensel olup olmadığına karar vermektir (Ripsman ve diğerleri, 2016: 99–138). Buradan hareketle, ayları ve yılları kapsayan zaman diliminin (2002-2014) bağımlı değişkeni Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikasıdır. Söz konusu dönemin sistemik yapısının temel stratejik gelişmeleri ABD'nin Irak'ı işgali, Suriye'ye uygulanan izolasyon politikası, Türkiye'nin Ortadoğu'yu yeniden keşfetmesi, Türkiye ve Suriye'nin birbiri üzerinden doğu-batı aksını kurma girişimleri ve Arap Baharı sürecinde başlayan Suriye iç savaşıdır. Devamında, Erdoğan'ın liderlik imajının ve stratejik kültür denemesi olarak Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik konseptinin, ayları ve yılları kapsayan zaman diliminde aktif etkide bulunabilen müdahil değişkenler olduğu görülmektedir. Fakat bu noktada, Stratejik Derinlik yaklaşımının sistemik bariyerle (Arap Baharı-Suriye iç savaşı) ilk karşılaştığında süreklilik gösteremediği ve 2000li yıllardaki ivmesini koruyamadığı görülmektedir. Bu yanları ile Stratejik Derinlik, Türkiye için iç ve dış politika bağlamında rutin bir anlayış çerçevesi ortaya koyamamış bir deneme özelliği göstermektedir. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ağustos 2014'te göreve gelen Ahmet Davutoğlu'nun Mayıs 2016'da başbakanlık ve AK Parti genel başkanlığından istifasını istemesi, iç ve dış politikada Davutoğlu ve Stratejik Derinlik konseptinin değil Erdoğan'ın hâkim güç olduğunu göstermektedir.

Her siyasi lider, olaylar karşısında benzer tepkiler vermekte, ülke için neyin önemli neyin tolere edilebilir olduğu konusunda bireysel hedef tanımlamaları ve yaklaşımlarına göre değişen tepkiler gösterebilmektedir. Bu noktadan hareketle, algı, bilişsel durum ve motivasyon gibi birey düzeyinde değişkenler devreye girmektedir (Görener ve Ucal, 2011: 360).

Erdoğan, gençlik yıllarından itibaren gerek Milli Türk Talebe Birliği gerek Millî Görüş Hareketi gerekse de Refah Partisi döneminde yükselen bir güç merkezi haline gelmiştir. Fazilet Partisi içindeki Yenilikçi-Gelenekçi mücadelesinde Yenilikçi kanadın lideri iken 1999'da girdiği cezaevinden çıktığında AK Parti'yi kurarak 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye'yi yöneten bir lider olmuştur. Erdoğan hem parti içindeki krizi hem de seküler devlet direnç noktaları ile yaşadığı krizleri fırsata çevirerek önce başbakan ardından 2014 yılında cumhurbaşkanı seçilmiştir. Tüm bunları gerçekleştirirken attığı kurgulayıcı adımlar gelecek planlamasına yön vermiştir (Bınarcı, 2023: 84-135).

Çalışmanın temel zeminin 2002-2014 yılları arasında Erdoğan liderliğinde Türkiye'nin Suriye dış politikası olması sebebiyle, çalışmada evrensel bir değerlendirmeden ziyade söz konusu dönem ve politika üzerinden analiz yapılacaktır. Bu kapsamda çalışmada, 2002 ve 2014 yılları arasında AK Parti yönetiminde Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikası, bir yanda Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik etkisi ve diğer yanda bölgesel-küresel sistemin stratejik ortamının etkileri kapsamında analiz yapılacaktır.

2. Normalleşmeden Yeniden Tehdit Algılamasına Türkiye'nin Suriye Politikası (2002-2014)

2.1. Tehdit Algılamasından Normalleşmeye

Türkiye ve Suriye ilişkilerinin başlangıcı Hatay meselesinin gölgesinde gerçekleşmiştir. Suriye bağımsızlığını kazandıktan sonra, Türkiye ile Fransa arasında 29 Haziran 1939'da imzalanan Hatay'ın Suriye devletinden bağımsızlığını resmileştiren anlaşmayı ve aynı gün Hatay Meclisi'nin Türkiye'ye katılma kararını kabul etmediğini açıklamıştır. Bunun üzerine Türkiye, Suriye'yi tanımayı reddetmiş, ancak 1946'da Irak Başbakanı Nuri Said'in arabuluculuğuyla Suriye devletini resmen tanımıştır (Türkman, 2007, s. 102–104). Ancak Hatay'la ilgili anlaşmazlık devam etmiştir. Suriye'yi yöneten BAAS Partisi'nin 1947 tarihli tüzüğü'nün 7. maddesinde, Suriye devletinin kuzey sınırlarının Toros Dağları'na kadar uzandığına yer verilmiştir (Önhon, 2021, s. 41). Tüzükteki bu maddeye göre Hatay, Suriye toprağı sayılmıştır.

Soğuk Savaş döneminde iki ülke ilişkilerinin dinamikleri esas olarak Batı-Doğu blokları rekabetinden etkilenmiştir. Türkiye Batı bloğunda yer alırken, Suriye de Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler yürütmüş, bu bağlamda iki ülke arasında dolaylı olarak birbirini tehdit ya da rakip olarak algılayan bir politik çerçeve görülmüştür. Batılı Türkiye, doğulu Suriye'ye karşı batının bir cephesi ya da tampon bölgesi olarak görülmüştür. Fakat, Soğuk Savaşın ABD önderliğindeki liberal-batı dünyasının zaferiyle son bulmasının (Fukuyama) ardından Türkiye batı nezdindeki bu önemini kaybetmiştir (Keyman, 2009: 2). Birinci Körfez Savaşı örneğinde de görüldüğü gibi, ABD hegemonyasında yeni dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Yeni dönemin ortaya çıkardığı fırsat ve tehditler, ABD'ye yakın dış politika izlemeye devam eden Türkiye'nin stratejik önemini pekiştirmiş, Türkiye'nin Birinci Körfez Savaşında ve Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Balkanlarda ortaya çıkan krizlerde ABD ile ittifak halinde olduğu görülmüştür.

Avrasya'daki etnik çatışmalar, Yunanistan ve Suriye ile yaşanan güvenlik sorunları ve ülke içinde PKK terörizminin beraberinde getirdiği koşullar altında 90lı yıllarda Türkiye, askeri-güvenlik odaklı politikalar izlemiştir. Bu dönemde, PKK, Suriye ve Yunanistan de facto bir ittifak halinde Türkiye aleyhinde tehditkâr bir ortam oluşmuştur. Şükrü Elekdağ'ın ifadesi ile, Türkiye "iki buçuk savaş" ile baş etmek zorunda kalmıştır. Suriye ve Yunanistan doğal müttefik iken PKK da bu ittifakın doğal üyesidir (Elekdağ, 1996). Kirişçi Türkiye'nin bu durumunu "Soğuk Savaş sonrası savaşçısı" olarak tanımlamıştır (Kirişçi, 2009: 37).

Hatay konusundaki anlaşmazlığın yanında ikili ilişkilerde 90lı yılları domine eden ve iki tarafın birbirini doğrudan tehdit olarak ilan ettiği gelişme, Suriye'nin PKK terör örgütüne destek vermesi olmuştur. Türkiye, lojistik ve askeri yardım da dahil olmak üzere Suriye'nin PKK'yı desteklediğini ileri sürmüş ve iki ülke arasında gerginlik yükselmiştir. 1998 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Suriye sınırındaki bölgeye silahlı kuvvetler konuşlandırarak Suriye'nin PKK'ya verdiği desteği azaltması ve PKK'nın sözde lideri Abdullah Öcalan'ı topraklarından çıkarmasını içeren bir ultimatoda bulunmuştur. Türkiye'nin ciddi baskıları sonucu 20 Ekim 1998'de Suriye ile Türkiye arasında Adana Mutabakatı imzalanmış ve Suriye Öcalan'ı topraklarından uzaklaştırmayı, sınırları içindeki PKK kamplarını kapatmayı kabul etmiştir (Tür, 2010, s. 164). Türkiye'nin zorlayıcı diplomasi uygulayarak Suriye'ye savaş açmaya hazır olduğunu açıklaması, bu dönemde Suriyeli askerlerin önemli bir kısmının İsrail sınırında bulunması ve Rusya'nın Suriye'yi destekleyecek durumda olmaması sebebiyle iki ülke arasında Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in arabuluculuğunda müzakerelerin başlaması ile sonuçlanmıştır. Nihayetinde Suriye, 17 Ekim'de Öcalan'ın topraklarından ayrıldığını duyurmuş ve 20 Ekim'de de Adana Mutabakatı imzalanmıştır. Mutabakat kapsamında Türkiye'nin beklentilerini karşılayacak şekilde Suriye'ye yönelik bir izleme mekanizması oluşturulmuş, iki ülke arasında güvenlik iş birliği toplantıları tasarlanmıştır. 2009 yılında, güvenlik iş birliği toplantılarının etkinliğinin artırılması amacıyla Yüksek Düzey Askeri Diyalog Mekanizması oluşturulmuş ve 21 Aralık 2010 tarihinde de Terör ve Terör Örgütlerine Karşı İş birliği Anlaşması imzalanmıştır (Önhon, 2021: 40-48).

Adana Mutabakatından sonra ikili ilişkilerde normalleşme süreci başlamıştır. Suriye ile Türkiye arasında doğrudan telekomünikasyon bağlantısı sağlanmış ve güvenlik iş birliği toplantıları bünyesinde diplomatik temaslar da kurulmuştur. 2000-2002 yılları Türkiye ile Suriye arasında güven inşa etme sürecine sahne olmuştur (Altunışık ve Tür, 2006: 166).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenaze törenine katılması, ikili ilişkilerin 1990'lı yıllardan sonra yükselişe geçmesinde önemli bir başlangıç olmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından yeni seçilen Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ilk yurt dışı ziyaretlerini bu iki ülkeye yapmaya başlamıştır. 16 Mayıs 2000 tarihinde onuncu cumhurbaşkanı seçilen Ahmet Necdet Sezer'in ilk yurt dışı ziyaretleri de haziran ayında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve temmuz ayında Azerbaycan olarak planlanmıştır. Fakat, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın 10 Haziran'da hayatını kaybetmesi ve cenaze törenin 13 Haziran'da yapılacak olması söz konusu planlamayı bozmuştur. Sezer, Dışişleri Bakanlığı'nın Esad'ın cenaze törenine katılma teklifini kabul etmiş ve heyetiyle birlikte 13 Haziran sabahı Şam'a gitmiştir. Sezer'in cenazeye katılması, Adana Mutabakatı sonrasında yeni bir aşamaya giren iki ülke ilişkilerine olumlu katkı sağlamış ve Hafız Esad'ın ardından cumhurbaşkanı olan oğlu Beşar Esad, Sezer'in cenazeye katılmasını büyük bir memnuniyetle karşılamıştır. Sezer ile görüşen Esad, Türkiye ile Suriye arasındaki sorunların artık geçmişte kaldığını ve kendisinin de babası gibi iki ülke arasındaki tarihi ortak bağa önem vererek ikili ilişkileri geliştirmek istediğini ifade etmiştir (Önhon, 2021: 49-51). Daha sonra Esad'ın bu söylemi, 2011 yılına kadar hızlı bir yükseliş gösterecek olan yakın ilişkilerin ortak sloganı haline gelmiştir.

11 Eylül 2001'deki terör saldırılarının ardından ABD yönetimi "teröre karşı savaş" politikasını uygulamaya koymuş ve bu çerçevede Suriye, Hizbullah'a ve Filistinli aşırı gruplara verdiği destek nedeniyle terörizmle bağları olan bir devlet olarak tanımlanmıştır. ABD'nin Suriye'ye yönelik tecrit politikası, Suriye için bölgesel ölçekte ilişkiler kurmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Suriye hükümeti, ABD ve AB'nin uyguladığı baskılar ve Kuzey Irak'ta ülkeyi tehdit eden Kürt sorununun gölgesi altında bölgesel ikili ilişkilere yönelme ihtiyacı hissetmiştir. Bu anlamda, Türkiye hem batı baskısını dengeleyebilecek hem de Irak'taki Kürt sorunundan olumsuz etkilenen diğer bir ülke olarak, Suriye tarafından temasların arttırılabileceği cazip komşu şeklinde görülmüştür. ABD öncülüğünde başlayan Irak işgali sonucunda bölgedeki güç dengeleri ve tehdit algısı değişmiş, Türkiye ve Suriye, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasından yana olmuştur. ABD'nin Kürt ayrılıkçı hareketine verdiği destek hem Türkiye'nin hem de Suriye'nin toprak bütünlüğü açısından ciddi bir tehlike oluşturmuştur. Suriye, Irak'taki çatışmanın sona ermesinin ardından ABD'nin Irak'taki askeri operasyonlarına ilişkin endişelerini dile getirmiş ve kendi nüfusunun yaklaşık yüzde 9'unun Kürtlerden oluştuğunu göz önünde bulundurarak Irak'taki Kürt sorunun kendi topraklarına da sıçrayacağından endişe duymuştur (Altunışık ve Tür, 2006: 165–167). ABD'nin öncülük ettiği Irak işgali, her iki ülkede de artan Amerikan karşıtlığı ve Kürt meselesine ilişkin endişeler nedeniyle Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerde yoğunlaşma ortaya çıkmıştır (Tür, 2010: 168).

2.2. Normalleşmeden İş Birliğine

3 Kasım 2002 seçimlerinde tek başına iktidar olan AK Parti dış politika ajandasında üç önemli gelişme ile karşılaşmıştır: ABD'nin Irak'ta Saddam yönetimi ile yaşadığı kriz ve Irak'a müdahale durumu, aralık ayında yapılacak Kopenhag AB zirvesi bağlamında AB üyeliği için tarih almak ve uyum yasalarının uygulanması, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin adanın tek temsilcisi olarak AB'ye üye olması ve yine bu bağlamda Annan Planı. Özellikle ABD'nin Irak'a olası müdahale durumu, yukarıda bahsedildiği gibi, Türkiye-Suriye ilişkilerinin yeni bir düzlemde kurulmasında hızlandırıcı bir rol oynamıştır.

AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Türkiye-Suriye ilişkileri hakkındaki ilk demeci Saddam yönetiminin ABD ile yaşadığı sorun konusunda olmuştur. Erdoğan, Mısır, Suudi Arabistan ve Suriye'nin, Irak'a bölgesel bir psikolojik baskı oluşturarak olası bir savaşı engelleyebileceğini vurgulamıştır. ABD'nin olası Irak müdahalesinde taarruz ve savunma yöntemlerinin bir kısmını Türkiye'de konuşlanarak yürütmeyi düşündüğünü dile getiren Erdoğan, bu yöntem aracılığıyla ABD'nin müdahale maliyetlerinin düşeceğini fakat Türkiye'nin maliyetlerinin artacağını belirtmiştir. Erdoğan'a göre, Türkiye İslam (Ortadoğu) alemindeki yerini korumak ve gelecekteki bölgesel ilişkilerine zarar vermemek adına Irak'a müdahale edecek koalisyona Mısır, Suudi Arabistan ve Suriye ile dahil olmalıdır. ("Erdoğan, Uçakta Gazetecilerin Sorularını Cevapladı (2)" 2002).

Erdoğan'ın Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad ile ilk teması 10 Temmuz 2003'teki telefon görüşmesi aracılığı ile gerçekleşmiştir. Görüşmede, Ortadoğu'da terörün önlenerek barış ve istikrarın sağlanmasının tüm ülkelerin ortak arzusu olduğunu ifade eden Erdoğan, terörle mücadele konusunda Suriye ile yürütülen iş birliğinin memnuniyet verici seviyede olduğunu vurgulamıştır ("Başbakan Erdoğan, Suriye Devlet Başkanı Esad'la Görüştü...", 2003). Suriye Başbakanı Muhammed Mustafa Miro'nun 29 temmuzdaki Türkiye ziyareti, ikili ilişkilerdeki yeni projeksiyonu ortaya koymuştur. Erdoğan, Miro ile görüşmesinde geçmişte yaşanan sıkıntıların geride bırakılmasından memnun olduğunu dile getirmiştir. Erdoğan iki ülke arasında geçmişten gelen yakınlık zemini üzerinde iki ülkenin birbirinin toprak bütünlüğüne ve iç işlerine saygı ile iyi komşuluk ilişkileri geliştirme konusunda mutabık kaldıklarını, yeni iş birliği olanakları konusunda fikir alışverişinde bulduklarını ifade etmiştir ("Erdoğan-Miro Ortak Basın Toplantısı...(1)," 2003). Erdoğan'ın dile getirdiği iki ülkenin birbirinin toprak bütünlüğüne saygı duyması durumu, Türkiye ve Suriye arasındaki Hatay anlaşmazlığının ortadan kalktığını ifade etmektedir.

Türkiye-Suriye ilişkilerindeki dönüşümde Beşar Esad'ın 6 Ocak 2004'teki Türkiye ziyareti bir diğer önemli gelişme olmuştur. Görüşmelerde Türkiye ile Suriye arasındaki ticarete çifte vergilendirmenin önlenmesi, karşılıklı yatırımların teşvik edilmesi ve turizm alanında iş birliğinin geliştirilmesi konularında çeşitli protokoller imzalanmıştır ("Beşar Esad'ın Türkiye Ziyareti...", 2004). Erdoğan'ın, Esad'ın Türkiye ziyaretinde Suriye ile İsrail arasında Türkiye'nin arabuluculuk yapmasından memnuniyet duyacağını dile getirdiğini ve bu konunun İsrail tarafından da olumlu karşılandığı, Türkiye olarak da arabuluculuk diplomasisine hazır olduklarını ifade eden konuşması ikili ilişkilerdeki yükselişi net bir şekilde ortaya koymuştur ("Türkiye, İsrail ve Suriye Arasında ...," 2004). Suriye, bir yanda Türkiye ile ikili ekonomik ilişkilerinde ciddi adımlar atarken diğer yanda da ABD'nin Suriye'ye ambargo kararı ile karşı karşıya gelmiştir. Erdoğan bu duruma, ambargo kararının sadece ABD'yi ilgilendirdiğini, Türkiye'yi etkilemediğini ve Suriye ile ilişkileri devam ettireceklerini ifade ederek cevap vermiştir ("Başbakan Erdoğan Gaziantep'te...(3)," 2004).

Bu dönemde Türkiye-Suriye yakınlaşması sadece devlet düzeyinde kalmamış, her iki ülkedeki iktidar partileri arasında da görülmüştür. AK Parti hükümeti ile BAAS Partisi yöneticileri karşılıklı ziyaretlerde bulunarak yeni bir diyalog zemini inşa etmiştir. Suriye BAAS partisi Genel Sekreter Yardımcı Al-Ahmar'ın Kasım 2004'teki Türkiye ziyaretinde Türkiye'nin Suriye ve İsrail arasındaki muhtemel arabuluculuk rolü masaya yatırılmıştır. Erdoğan ile yaptığı görüşmede Al-Ahmar, Türkiye'nin AB'ye üye olma çabasından memnuniyet duyduklarını ve üyeliğin gerçekleştiği takdirde durumun Suriye için yeni açılımlar doğuracağını ifade etmiştir ("Başbakan Erdoğan, Suriye BAAS Partisi Genel Sekreter Yardımcısı Al-Ahmar'ı Kabul Etti...", 2004). Aralık ayında Erdoğan'ın Suriye ziyaretinde, yıl içerisinde temelleri atılan ekonomik iş birliğinin iki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında daha üst seviyeye çıkarılmasını sağlamıştır. Yapılan görüşmelerde Erdoğan iki ülke arasındaki tarihi, kültürel ve dini bağlarla olan dostluğun, kardeşliğin olması gereken seviyeye doğru yükselmeye başladığını ifade etmiş, ayrıca

imzalanan anlaşmanın sadece iki ülke arasındaki ilişkiler kapsamında değil tüm bölge ülkeleri için de büyük önem taşıdığını vurgulamıştır (“Başbakan Erdoğan’ın Suriye Ziyareti...,” 2004).

2005 Şubat’ında Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri’nin suikast sonucu hayatını kaybetmesi Suriye açısından batıdan gelen baskıların artmasına sebep olmuştur. Lübnan’daki Suriye karşıtı muhalefet suikasttan Suriye’yi sorumlu tutmuştur. Suriye’nin Lübnan’daki Hizbullah’a destek vermesi batı ve özellikle ABD tarafından Suriye’nin teröre destek veren bir devlet olarak görülmesine ve uluslararası camiadan dışlanmasına sebep olmuştur. Hariri suikastının ardından batıdan gelen baskılar sonucunda Esad Lübnan’daki Suriye askerlerini çekeceğini duyurmuş ve ABD’ye “ben Saddam değilim, iş birliği istiyorum” mesajını vermiştir (“2005 Yılı Dünya Panoraması...(2),” 2005). Suriye bir yandan uluslararası toplumdan izolasyon görürken diğer yandan da Türkiye ile ikili ilişkilerini geliştirerek bu izolasyonu Türkiye aracılığıyla kırmak istemiştir. 2005 yılı başında Suriye’ye artan ABD baskılarının gölgesinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Suriye’ye yaptığı ziyaret Suriye tarafında büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Sezer, “Hoş geldiniz Onurlu Cumhurbaşkanı” pankartları ile karşılanmış ve büyük ilgi görmüştür. Sezer Esad ile yaptığı görüşme sonrasında, Lübnan’dan askeri birlikleri çekme kararından memnuniyet duyduğunu ve iki ülkenin Irak’ın toprak bütünlüğünün korunması konusunda uzlaşımının devam ettiğini vurgulamıştır (“Onurlu cumhurbaşkanı hoşgeldiniz,” 2005). Ayrıca Sezer’in Nisan ayındaki bu ziyareti 2005 yılı içerisinde Türkiye’den Suriye’ye yapılan tek üst düzey ziyaret niteliği taşımaktaydı. Erdoğan hükümeti bu süreçte Suriye ile ilişkiler konusunda ABD’den baskı görmesine rağmen üst düzey ziyarette bulunmadan da olsa ilişkileri sürdürmeye devam etmiştir. Başbakan Erdoğan, tıpkı ABD’nin Irak’a müdahalesindeki destek taleplerinde olduğu gibi, Suriye ile ilişkileri kesme konusunda ABD’ye ne evet ne de hayır dememiştir. Böylelikle, Erdoğan hem ABD’nin açık tepkisinden kaçınmış hem de Suriye ile inşa edilen yakınlaşmanın zarar görmesine engel olmuştur. 2009 yılında Türkiye’nin Suriye Büyükelçisi olan Önhon’a göre Türkiye, Suriye’nin farklı bir politika izleyerek küresel ilişkilerde yalnız kalmak yerine uluslararası sistemle angaje olması gerektiğini vurgulamıştır (2021: 57). Türkiye’nin bu tutumu Suriye tarafından memnuniyetle karşılanmış ve Türkiye, Suriye’nin dünyaya açılan kapısı olarak görülmüştür.

2006 yılında Hizbullah’ın iki İsrail askerini kaçırmaması ve bunun karşılığında İsrail’in önce Hizbullah’a sonra da Hizbullah’ın konuşlandığı Güney Lübnan’a yoğun askeri saldırı yapması bölgede ciddi bir kriz yaratmıştı. Temmuz ve ağustos aylarında yaşanan saldırılarda İsrail, Suriye’yi Hizbullah’a lojistik askeri yardım yapmakla suçlamış ve saldırı alanını genişletmiştir. Erdoğan, ABD Başkanı Bush ve İsrail Başbakanı Ehud Olmert ile yaptığı görüşmelerde krizin Suriye ile diyaloga girerek çözülebileceğini ve bu bağlamda Esad ile görüşme yapmak üzere dış politika danışmanı Ahmet Davutoğlu’nu Suriye’ye gönderdiğini ifade etmiştir (“Başbakan Erdoğan’dan Çarpıcı Değerlendirmeler...,” 2006). Erdoğan’ın bu girişimi Esad tarafından olumlu karşılanmıştır. Esad Erdoğan’ı arayarak ateşkesin ve barış ortamının sağlanması için sürdürülen diplomasinin devam ettirilmesi adına yardım istemiştir (“Suriye Devlet Başkanı Esad, Erdoğan’ı Aradı...,” 2006). Lübnan’da savaşı sonlandırmak için BM Güvenlik Konseyinin 11 Ağustos’ta aldığı 1701 no’lu kararı doğrultusunda Lübnan’a barış gücü (United Nations Interim Force in Lebanon, UNIFIL) gönderme adımı atılmıştır. Türkiye UNIFIL kapsamında Lübnan’a asker gönderme kararı almıştır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Esad’a BM kararının karşısında durmayıp aksine desteklemesi gerektiği ve bu bağlamda uluslararası toplum ile barışmak adına bu fırsatı iyi değerlendirmesi yönünde bir çağrıda bulunmuştur (Bila, 2006).

2007 yılı Türkiye-Suriye ilişkileri 1 Ocak’ta yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması ile başlamıştır. Bu anlaşma Türkiye’nin Ortadoğu ülkelerinden biri ile yapılan ilk serbest ticaret anlaşması olmuştur. Dış İşleri Bakanı Gül’e göre, Türkiye’nin Ortadoğu’da gittikçe artan etkisi Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün ve diğer İslam ülkeleri ile rahat/kompleksiz ilişkiler kurabilmesi aracılığı ile inşa edilmiştir. Bu konuda Suriye ile ilişkilere

büyük önem veren Gül, Türkiye-Suriye ilişkilerinin geçmişin aksine sorunlar yumağı şeklinde değil sıcak ve samimi kardeşlik bağlamında gerçekleştiğini vurgulamıştır (“Dışişleri Bakanı Gül'den Dış Politikadaki Gelişmelere İlişkin Önemli Açıklamalar,” 2007). Erdoğan ise aynı durumu Türkiye'nin artık etrafında öcüler üretmeden ve içe kapanan dış politikasından vazgeçerek yeni bir yol çizdiği şeklinde dile getirmiştir (“Başbakan Erdoğan, Marmara Grubu Toplantısına Katıldı (2),” 2007).

2004'te Suriye Başbakanı Otri'nin inşa edilen yeni stadyumun açılışına Erdoğan ve Fenerbahçe futbol takımını daveti, Nisan 2007'de gerçekleşmiştir. Erdoğan Halep Olimpiyat Stadyumu'nun açılışına katılırken Fenerbahçe de Al-İttihad takımı ile açılış maçı yapmış ve 2-2 berabere kalmıştır. Suriyelilerin Erdoğan'ı statta karşılamaları sırasında büyük coşku ve izdiham yaşanmış, bu yüzden stadın açılışı planlanandan yaklaşık iki saat sonra gerçekleşmiştir (“Fenerbahçe, Dostluk Maçında Al İttihad İle 2-2 Berabere Kaldı,” 2007). Erdoğan ve Esad, Fenerbahçe-Al İttihad maçını birlikte izlemesi ile ilişkilerde spor diplomasisi de görülmüştür.

Ekim ayında Suriye Devlet Başkanı Esad'ın Türkiye ziyareti ile Ağustos ayında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilen Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den sonra ikinci yabancı konuğu Beşar Esad olmuştur (“Suriye Devlet Başkanı Esad, Çankaya Köşkü'nde...(1),” 2007). Esad görüşmede Türkiye'nin Kuzey Irak'taki PKK terörist unsurlarına yönelik yapmayı planladığı harekâtı desteklediklerini ve Irak'ta oluşan boşluk sonucu ortaya çıkan terörist unsurlardan Irak'ı işgal eden güçlerin sorumlu olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Esad, Türkiye ziyaretini iki ülke arasındaki mükemmel ilişkileri taçlandırmak amacıyla yaptığını değerlendirmiştir (“Gül-Esad Ortak Basın Toplantısı,” 2007). Esad'ın bu sözlerinin muhatabı Türkiye'den çok batı dünyası ve özellikle ABD olmuştur. Esad konuşmasında, Irak'ta görülen terörist saldırıların sorumlusu olarak Irak'ı işgal eden gücü, bir diğer deyişle ABD'yi, hedef almış ve ABD'nin İran ve Suriye karşıtı Ortadoğu hamlesine cevap olarak Suriye'nin Türkiye ile mükemmel ilişkilere sahip olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye Suriye ilişkileri 2008 yılını 4 Ocak'ta taraflar arasında imzalanan Sivil Havacılık, Denizcilik, Enerji, Sermaye Piyasası Kurullarıyla ilgili iş birliği mutabakatlarının imzalanması ile girmiştir (“Türkiye ile Suriye Arasında İşbirliği,” 2008). 2008 yılının asıl gündemi Suriye ve İsrail arasında Türkiye'nin arabuluculuğunda görüşmelerin başlaması olmuştur. Bu durum ilk olarak 2004 yılında dile getirilmiş, 2007 yılında da İsrail ve Suriye arasında gizli görüşmelerin başladığı iddiaları gündeme gelmiştir. 2008 Nisan ayında Esad'ın açıklaması bu konuya açıklık getirmiş, Esad Suriye ve İsrail arasında görüşmelerin Erdoğan aracılığında Nisan 2007'den itibaren sürdüğünü ifade etmiştir. Esad sürecin temellerinin 2006 yazında İsrail ve Hizbullah arasında Lübnan'da geçen savaştan sonra atıldığını ve Erdoğan'ın kendisine İsrail'in Suriye ile barış yapmak için Golan Tepelerinden çekilmeye hazır olduğu yönünde bilgi verdiğini söylemiştir (“Esad, Türkiye'nin Suriye-İsrail Arasında Arabuluculuk Yaptığını Açıkladı,” 2008). Esad'ın açıklamasından 2 gün sonra Suriye'ye giden Erdoğan Esad'ın iddiasını doğrulamış ve Suriye ile İsrail'in Türkiye'ye duydukları güven neticesinde Türkiye'nin taraflar arasında arabuluculuk görüşmelerini başlattığını duyurmuş, görüşmelerin alt kademelerden başlayacağını ve zaman içerisinde liderler seviyesine yükseleceğini umduğunu söylemiştir (“Başbakan Erdoğan Suriye'ye Gitti...(1),” 2008; “Başbakan Erdoğan Türkiye'ye Döndü,” 2008). Bu konuda, İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak da Suriye ile gizli temaslarda bulduklarını beyan etmiştir (“İsrail, Suriye'yle Gizli Temaslar Kurduğunu Kabul Etti,” 2008). Ardından ABD'den de Türkiye'nin İsrail ve Suriye arasında arabulucu olmasından memnun oldukları yönünde bir açıklama gelmiştir (“ABD...,” 2008).

Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerde artık tarafların daha samimi ifadeler ve iki ülke arasındaki yakınlığı vurgulayan sözler çerçevesinde ilerlemeye başladığı görülmektedir. Ağustos ayında

Erdoğan ve Esad aileleriyle birlikte Bodrum'da birlikte tatil yaparak bölge gelişmelerini değerlendirmiştir ("Erdoğan ve Esad'ın 'Bodrum' Zirvesi," 2008).

Erdoğan hükümeti Ortadoğu dış politikasının temellerini Suriye ile yakın ilişkiler üzerinden atmış ve etki alanını genişletmeye başlamıştır. Erdoğan, dış politikayı eleştirenlere "... (bazıları) bakıyorsunuz Suriye'ye gitme Araplar şu tarihte bunu yaptı, İsveç'e gitme gözünün üzerinde kaşı var, Katar'a gitme, Bulgaristan'a gitme Yunanistan'a gitme (diyor)... Gitmeyince olmuyor. Bunu artık anlamak gerekir. İhracatımız 36 milyar dolarda kalıyor, 114 milyar dolara çıkmıyor, bunu gördük..." şeklinde cevap vermiştir ("Ak Parti TBMM Grup Toplantısı," 2008). Erdoğan bu sözleri ile dış politikayı sadece siyasi-diplomatik ilişkiler kapsamında değil aynı zamanda ekonomi bağlamında da yürüttüklerini ve geçmişten gelen tehdit algılamalarını karşılıklı ziyaretler aracılığı ile ekonomik iş birlikleri temelinde aştıklarını vurgulamıştır ("Başbakan Erdoğan'ın Ulusa Sesleniş Konuşması...(2)," 2008).

21 Mayıs'ta Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığının Suriye ve İsrail'in Türkiye nezaretinde aracılı barış görüşmelerine başladığı yönündeki açıklaması ve İsrail Başbakanı sözcüsü Mark Regev'in tarafların Türkiye arabuluculuğunda dolaylı görüşmelere İstanbul'da başladığını duyurması ile Türkiye'nin arabuluculuk rolü resmiyet kazanmıştır ("NO-81 - 21 Mayıs 2008," 2008; "Türkiye, İsrail-Suriye...", 2008). Türkiye'nin arabuluculuğundaki görüşmelerde tarafların istekleri ve bu konuda uzlaşma zemini aranmıştır. Suriye temel ilke olarak İsrail'in işgal ettiği Golan Tepelerinden çekilmesini isterken İsrail de Suriye'nin Hamas-Hizbullah'a desteğine son vermesini ve İran ile ilişkilerini kesmesini istemiştir. İsrail'in Golan tepelerinden çekilmeye karşılık birçok talepte bulunduğunu ifade eden Suriye Bilgi Bakanı Mohsen Bilal bunları reddettiklerini beyan etmiştir. İsrailli gazeteci Yossi Verter ise Olmert'in barış görüşmelerini gerçekten uzlaşmak için değil iç siyasette prestij kazanmak için yürüttüğünü ifade etmiştir ("Israel-Syria Dialogue 'to Continue,'" 2008; "Suriye'den İsrail'in İran talebine ret," 2008). Böyle bir zeminde başlayan barış görüşmelerinin ikinci turu 16 Haziran'da, üçüncü turu 3 Temmuz'da, dördüncü turu ise 30 Temmuz'da yapılmıştır. Taraflar beşinci tur için 18-19 Eylül tarihini kararlaştırmışken, Türk Dış İşleri Bakanlığında yapılan açıklamaya göre İsrail Heyeti Başmüzakerecisi ve Başbakan Olmert'in Genel Sekreteri olan Yoram Turbowicz'in yeniden yetkilendirilmesi sürecinin henüz tamamlanmaması gerekçesiyle İsrail tarafı görüşmelerin ertelenmesini talep etmiştir ("No:174 - 17 Eylül," 2008). İsrail Başbakanı Olmert'in görev süresi biterken Türkiye'ye yaptığı veda ziyaretinde beşinci tur görüşmelerinin ne zaman yapılacağı konusunda görüşmeler yapılmış, fakat net bir tarih belirlenememiştir ("İsrail Başbakanı Olmert Ankara'da," 2008). Diğer yandan Olmert'in Türkiye ziyaretinden beş gün sonra İsrail Gazze'ye büyük bir saldırı düzenlemiş, özellikle Türkiye bu duruma ciddi tepkiler vermiştir. Erdoğan saldırı haberi gelene kadar beşinci tur görüşmelerinin tarihini belirlemek için Olmert'i aramayı düşündüğünü fakat haberi aldıktan sonra İsrail ile diplomatik bir temas içine girmek istemediğini belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'nin barış için çabalarken İsrail'in orantısız güç kullanarak birçok masum insanı öldürdüğünü ve bu durumun Türkiye'ye yapılmış bir saygısızlık olduğunu ifade etmiştir ("Başbakan Erdoğan, Gazze'ye Saldıran İsrail'e Sert Tepki Gösterdi," 2008). Türkiye'nin büyük bir inisiyatif olarak iki taraf arasında başlattığı barış görüşmeleri İsrail'in Gazze saldırısı nedeniyle kesilmiştir.

İsrail saldırıları ve ardından ateşkesin sağlanması konusunda aynı görüşü paylaşan Türkiye ve Suriye arasındaki ilk temas 5 Ocak'ta Suriye Dışişleri Bakanı Muallim'in Türkiye ziyaretinde gerçekleşmiştir. Ziyarete iki taraf arasında Gazze'deki son gelişmeler ele alındı ("Babacan-Muallim Ortak Basın Toplantısı," 2009). Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Arap Birliği zirvesinde yaptığı konuşmada İsrail'e tepki göstermiş, Arap ülkelerinden İsrail büyükelçiliklerini kapatmayı ve İsrail'le ilişkileri kesmelerini istemiştir ("Suriye: 'Araplar İsrail'le...", 2009). 12 Şubat'ta Davutoğlu ateşkes görüşmeleri için tekrar Şam'a gitmiş ve 15 Şubat'ta da TBMM Başkanı Köksal Toptan Suriye'ye gitmiştir. Toptan'ın Suriye Meclisini ziyareti sırasında Meclise

Türk Bayrağı asılmış ve Suriye tarihinde ilk defa mecliste bir yabancı devlet bayrağının asıldığı açıklaması yapılmıştır. Aynı ziyarette, Suriye'nin Erdoğan'ın Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu toplantısında sergilediği İsrail karşıtı tutumunu desteklediği açıklaması yapılmıştır ("Suriye Ziyaretinde Davos Övgüsü," 2009). Erdoğan, Davos'taki toplantıların Gazze oturumunda söz alan İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'in Filistinlileri suçlayan açıklamalarını protesto etmiştir. Peres'in sürekli yüksek sesle kendisine dönerek konuşmasından rahatsız olan Erdoğan, bu durumun İsrail'in Filistin'de masum insanları öldürmekten kaynaklanan suçluluk psikolojisinden geldiğini ifade etmiştir. Erdoğan'ın Peres'e hitaben "siz öldürmeyi iyi bilirsiniz" demesi üzerine oturum başkanının kendisine müdahale etmesi üzerine kendisine Peres'ten daha az konuşma süresi verildiğini söyleyerek ve "Benim için Davos bitmiştir" diyerek salonu terk etmiştir ("Başbakan Erdoğan Gazze Oturumunu Terk Etti (2)," 2009). Erdoğan'ın Peres'e yönelik tutumu özellikle Ortadoğu İslam ülkelerinde büyük bir sevinçle karşılanmış ve takdir edilmiştir.

İkili ilişkilerde ekonomi temelli görüşmelerin yanında, 27 Nisan'da Kilis'te "Türkiye ile Suriye Kara Kuvvetleri arasındaki dostluk, iş birliği ve güveni pekiştirmek, eğitim ve birlikte çalışılabilirlik seviyesini arttırmak" için sınır birliklerinin değişim tatbikatı yapılmıştır ("Türkiye-Suriye Arasındaki Tatbikat Başladı," 2009). Bu gelişme iki ülke Kara Kuvvetleri arasında yapılan ilk tatbikat olması ile büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye ile Suriye 2000li yıllar öncesindeki olası silahlı çatışma durumundan ortak askeri tatbikat yapar hale gelmiştir. 15 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı Gül yine kalabalık bir heyetle birlikte Suriye'ye gitmiş Ziyaret sırasında Gül ve Esad ortak basın toplantısı yapmıştır. Gül, Suriye'nin Türkiye için Ortadoğu'ya açılan ve Türkiye'nin de Suriye için Avrupa'ya açılan bir kapısı olduğunu ifade ederken Esad da iki kardeş ülke arasındaki ilişkilerin tarihi ve köklü bağlardan kaynaklandığını dile getirmiştir ("Cumhurbaşkanı Gül-Suriye Devlet Başkanı ..., " 2009).

İkili ilişkilerdeki yakınlığın gösterilmesi açısından Ömer Önhon'un Türkiye'nin Suriye Büyükelçisi olarak güven mektubunu Esad'a sunması ve onay alması süreci de bir diğer önemli gelişme oldu. Diplomatik protokol kurallarına göre bir devlete atanan büyükelçilerin atandıkları devlet başkanına güven mektubu sunabilmeleri için kıdem sırası yani o ülkeye geliş sırası dikkate alınır. 10 Eylül 2009'da Türkiye'nin Suriye Büyükelçisi olarak Şam'da göreve başlayan Ömer Önhon, kendisinden önce Suriye'ye gelen Fransız ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi büyükelçilerinden önce 15 Eylül'de Suriye Devlet Başkanı Esad'a güven mektubunu sunmuş ve göreve başlamıştır (Önhon, 2021: 68).

16 Eylül'de Beşar Esad'ın Türkiye ziyareti ikili ilişkileri zirve noktasına taşıyan gelişmelere sahne olmuştur. İki ülke arasında vizeler kaldırılmış ve Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi kurulmuştur. Erdoğan gelişmeleri barış ve kardeşliğin ürünü olarak değerlendirmiştir. Erdoğan ayrıca, iki ülkenin bin yıldır aynı tarihi aynı gelenekleri ve aynı sofrayı paylaştığını, geçmişte Şam ve Halep'in birlikte savunulduğu gibi Çanakkale'nin de birlikte savunulduğunu ifade etmiştir ("Başbakan Erdoğan: 'Türkiye ile Suriye Arasındaki Vizeleri Kaldırdık,'" 2009). İlişkilerde yeni bir söylem ortaya çıkmış ve Erdoğan "Onlarda Şengen varsa bizde de Şamgen var demıştır ("Onlarda Şengen varsa bizde de Şamgen var," 2009). 13 Kasım'da Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi'nin ilk Bakanlar Toplantısı'nda Dışişleri Bakanı Davutoğlu iki ülke arasındaki ilişkilerin "ortak kader, ortak tarih, ortak gelecek" anlayışıyla yürütüldüğünü vurgulamıştır ("Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Toplantısı," 2009).

22 Aralık'ta Erdoğan Suriye'yi ziyaret ederek Yüksek Düzeyli Stratejik İş birliği Konseyi'nin ilk liderler toplantısına katılmıştır. Erdoğan, Suriye'nin Türkiye için Ortadoğu'ya açılan kapısı ve Türkiye'nin de Suriye için Avrupa'ya açılan kapısı olduğunu ifade etmiştir ("Başbakan Erdoğan'dan..., " 2009). Konsey toplantısında Türkiye ile Suriye arasında 51 anlaşma ve mutabakat

zaptının imzalandığı duyuruldu (“Türkiye ile Suriye Arasında...,” 2009). Tüm bu gelişmeler doğrultusunda 2009 Yılı, Türkiye ve Suriye ilişkilerin altın çağı oldu.

İkili ilişkilerde, 2 Ağustos'ta Kahramanmaraş (Türkiye) ve İdlip (Suriye) şehirlerinin “kardeş şehir” olması için çalışmalara başlanmıştır (“Kahramanmaraş ve İdlip,” 2010). Kardeşlik vurgusu iki ülke arasındaki ilişkilerde daha sık gündeme gelmeye başlamış ve Erdoğan 15 Ağustos'ta yaptığı konuşmada Esad'a “Kardeşim Esad” şeklinde hitap etmiştir. Ayrıca Erdoğan, Türkiye-Suriye ilişkilerinin ekonomi, ticaret, dış politika, kültür, sanat, ulaştırma ve bayındırlık alanlarında iş birlikleri kapsamında yürütüldüğünü ifade etmiştir (“Başbakan Erdoğan'ın Gaziantep Mitingi (1),” 2010).

20 Aralık'ta Suriye'yi ziyaret eden Erdoğan Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi toplantısına katılmış ve Suriye ile imzalanan Terörle Mücadele Anlaşması'na vurgu yaparak “Terör hepimizin ortak belasıdır; bu ortak belayla da hep birlikte mücadele edeceğiz” şeklinde açıklama yapmıştır (“Erdoğan-Otri Ortak Basın Toplantısı,” 2010). Görüşmelerde; 26 Ocak 2011'de Nusaybin-Kamışlı Ortak Sınır Kapısı inşa töreni, 2011 sonuna kadar Asi Nehri üzerindeki Dostluk Barajının inşa töreni, Suriye-Türkiye Ortak Bankası'nın kurulması, 2011'de Gaziantep ve Halep arasında hızlı tren seferlerinin başlatılması, 2011 yılı içinde iki ülke doğalgaz şebekesi hatlarının birbirine bağlanması, Türk Eximbank tarafından Türk şirketlerince üstlenilecek projelerin finansmanında kullanılmak üzere 250 milyon dolar tutarında kredi açılması yönünde kararlar alınmıştır (“Erdoğan-Otri Ortak Basın Toplantısı (3),” 2010). 2010 yılı sonunda alınan bu kararlar ve yapılan anlaşmalar, iki ülke arasında çok yönlü karşılıklı bağımlılık ilişkilerini derinleştirmiştir.

Türkiye-Suriye ilişkileri 2000'li yıllar boyunca önemli bir dönüşüm geçirerek ciddi bir kaygıdan kritik bir güven durumuna dönüşmüştür (Altunışık ve Tür, 2006). Türkiye ile Suriye arasındaki düşmanlık ortamı 2000'li yıllarda sona ermiştir.

Bu dönemde, Türkiye'nin ikili ilişkilerde, istikrarlı ve kapsamlı bir iş birliği çabasına giriştiği görülmektedir. Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politika programında, ekonomik açıdan karşılıklı bağımlılık, komşularla sıfır sorun, yumuşak güç ve arabuluculuk girişimleri yer almıştır. İkili ilişkilerin temel amacı güvenlik rekabeti olmaktan çıkıp, salt ortaklık biçimine dönüşmüştür. Her iki ülke de birbirini doğu-batı aksında geçiş noktası olarak görmüştür.

2.3. Suriye İç Savaşı ve Yeniden Tehdit Algılaması

2011 yılı Ortadoğu coğrafyasında beklenmedik değişimlerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Önce Tunus'ta 14 Ocak'ta ülkeyi yirmi yıldır yöneten Bin Ali karşıtı başlayan halk hareketlerini, 25 Ocak'ta Mısır'da Mübarek, 27 Ocak'ta Yemen'de Abdullah Salih, 14 Şubat'ta Bahreyn'de Sünni halkın Şii yönetimi, 17 Şubat'ta Libya'da Kaddafi ve 15 Mart'ta Suriye'de Esad aleyhindeki halk ayaklanmaları takip etmiştir. Demokrasi talebiyle sokağa dökülen protestolar genellikle ülke yönetimlerince şiddetle bastırılmaya çalışılmış ve özellikle Suriye'de çok uzun süren bir iç savaşa dönüşmüştür. Ortadoğu halklarının uzun yıllar ülkelerini yöneten otoriter devlet başkanlarına karşı ayaklanmaları demokrasi ve özgürlük taleplerinde bulunmalarından ötürü “Arap Baharı” olarak adlandırılmıştır.

Erdoğan 17 Ocak'ta Suriye'ye giderken yaptığı açıklamada, Tunus'ta 14 Ocak'ta başlayan halk isyanının sadece işsizlikten değil bunun dışında hak ve özgürlükler noktasındaki sıkıntılardan da kaynaklandığını ifade etmiştir (“Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Suriye'ye Gitti,” 2011). Erdoğan Suriye ziyaretinde ayrıca, Türkiye-Suriye-Katar arasında Lübnan'daki hükümet krizini aşmak için yapılan üçlü zirveye katılmış ve bölgesel istikrarın sağlanmasının önemini vurgulamıştır (“Suriye'deki Üçlü Lübnan Zirvesi,” 2011). Bu ziyaret kapsamında, Türkiye-Suriye ilişkilerinin kaldığı yerden aynen devam ettiği görülmüştür.

25 Ocak'ta Erdoğan Asi Nehri üzerinde Türkiye-Suriye Dostluk Barajı temel atma törenine katılmış, Mısır ve Tunus'ta yaşananların sadece oralarda yaşayan halkın değil aynı zamanda Türkiye'nin de meselesi olduğunu, Türkiye'nin bölgede sadece huzur ve istikrar istediğini ifade etmiştir ("Dostluk Barajı'nın Temeli Atıldı," 2011). Diğer yandan Türkiye, Libya'da başlayan halk hareketleri ve rejimin silahlı müdahalesi sonucu ortaya çıkan kargaşada hem kendi vatandaşlarını hem de Suriye vatandaşlarını ülkeden tahliye etmiştir ("Suriye Vatandaşlarının...", 2011).

14 Mart'ta İstanbul'da Değişim Liderleri Zirvesinde Suriye Devlet Başkanı Danışmanı Bouthania Şaban, protestoları Arap dünyasında yeni geleceğin başlangıcı olarak değerlendirmiş ve bu gelecekte Türkiye'nin değişime ışık tutan esas aktör olduğunu beyan etmiştir. Şaban ayrıca, Küba'da yaşanan devrimin ABD'nin tüm baskılarına rağmen Latin Amerika'nın diğer ülkelerine yansıdığını hatırlatarak Arap Dünyasında da benzer bir gelişmenin olacağını vurgulamıştır ("Suriye'den ilginç benzetme," 2011).

15 Mart'ta Suriye'de de rejim karşıtı halk protestoları "Özgürlük ve adalet istiyoruz, Suriye halkı Esad rejiminin yıkılmasını istiyor" sloganları ile başlamış ve güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu sivil halktan ölümler yaşanmıştır ("Suriye'de Hükümet Karşıtı Gösteriler," 2011). Değişim talepleri ve rejimin protestoculara yönelik sert tedbirler uygulaması üzerine Erdoğan, Suriye'de halkın taleplerinin ciddi bir reform sürecinde karşılanabileceğini, Esad'ın buna itiraz etmediğini ve Esad'dan reform isteklerine yönelik bir açıklama beklediklerini beyan etmiştir ("Başbakan Erdoğan, Irak'a Gitti," 2011). Türkiye'nin Suriye'ye reform çağrıları sıklaştığı dönemde Suriye'deki olaylardan kaçan 250 Suriyeli 29 Nisan'da sınırı geçip Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmuştur ("Suriye Vatandaşları Türkiye'ye Sığındı," 2011). Bu tarihten itibaren Türkiye'ye sığınan Suriyeli sayısı artarak devam etmiş, Erdoğan sınır kapılarını kapatmayacaklarını ifade etmiştir ("Başbakan Erdoğan'dan 'Sınır' Açıklaması," 2011). Davutoğlu ise 10 Haziran'a kadar Türkiye'ye 2.800 Suriyelinin ülkeye giriş yaptığını ve Suriye sınırında tampon bölge kurmak gibi bir düşüncenin olmadığını beyan etmiştir ("Bakan Davutoğlu,...," 2011a).

Erdoğan 14 Mayıs'ta yaptığı konuşmasında, Esad ile on gündür görüşmediğini söyleyerek Esad ile ilişkilerinin gerilediğini ima etmesine rağmen Suriye meselesini Türkiye'nin iç meselesi olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir ("Başbakan Erdoğan...", 2011c). Diğer yandan Suriyeli muhalifler 2 Haziran'da Antalya'da bir araya gelerek "Değişim için Suriye Konferansı" düzenlemiş ve Danışma Komitesi kurduklarını duyurmuşlardır. Muhalifler, Esad'dan istifasını istediklerini, bir an önce seçimlerin yapılarak yeni meclisin oluşturulmasını, sivil toplumun geliştirilmesini talep ettiklerini açıklamışlardır. Komite yaptığı açıklamada istekleri karşılanmadığı takdirde var olan düzeni yıkana kadar devrime devam edeceklerini beyan etmişlerdir ("Değişim İçin Suriye Konferansı Sona Erdi," 2011). 29 Temmuz'da ise Suriye'de Esad rejiminin silahlı güçlerinden ayrılan subaylar Özgür Suriye Ordusunu kurmuş ve muhaliflerin askeri kanadı da ortaya çıkmıştır (Şen, 2015: 7).

Türkiye'nin Esad'a reform çağrıları devam ederken, Erdoğan Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun Esad'la görüşmek üzere Suriye'ye gideceğini ve Suriye ile ilişkilerin Esad'ın Davutoğlu'na vereceği cevaba göre şekilleneceğini açıklamıştır ("Başbakan Erdoğan,...," 2011a). Davutoğlu 9 Ağustos'ta Suriye'ye giderek Esad'la görüşmüş ve görüşme altı saat sürmüştür. Davutoğlu görüşmenin ardından yaptığı ilk açıklamada Türkiye'nin Suriye'de barışçıl bir şekilde halkın kendi kaderini tayin etme hakkını temel alan bir yaklaşımda olduğunu, şiddetin durması ve reformların başlaması için talepte bulunduğu iletmıştır. Davutoğlu ayrıca, ilerleyen günlerde neler olacağını Esad'ın atacağı adımların göstereceğini, tüm uyarılara rağmen sivil ölümlerin devam ettiği takdirde Türkiye'nin istediği neticeye ulaşamayacağını vurgulamıştır ("Davutoğlu'ndan Suriye Ziyareti Sonrası İlk Açıklamalar," 2011). Davutoğlu'nun bu ifadeleri ilerleyen günlerde görülecek gelişmelerin ışığında, Esad ile gerçekleşen görüşmesinde Esad'ın halkın taleplerine yönelik çok da olumlu bakmadığını ama reformları kesin bir şekilde reddetmediği sonucunu ima ettiği şeklinde

yorumlanacaktır. Bu yorumu kuvvetlendiren sözler ise Erdoğan'ın 10 Haziran'daki konuşmasından gelmiştir: “her gün insanlar ölürlen reformdan bahsetmek ne Suriye halkını ne de uluslararası toplumu ikna etmeyecektir” (“Ak Parti Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı...(2),” 2011). Erdoğan'ın 23 Eylül'de BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmasındaki “kendi halkına silah doğrultan yönetimlerin devri kapanmalıdır” (“Başbakan Erdoğan...,” 2011a) sözleri, 25 Eylül'de CNN'de Fareed Zakaria'ya verdiği mülakatta Esad'ı kastederek “sen ve ben, bugün arkadaş olabiliriz, kardeş olabiliriz. Fakat bir gün demokrasinin belirleyici prensipleriyle çatırırsan ve temel haklara, özgürlüklere ve hukuka karşı davranırsan kalbimdeki kardeş-arkadaş pozisyonunu kaybedersin” (“Başbakan Erdoğan CNN'e Mülakat Verdi,” 2011) açıklaması artık Türkiye ve Suriye arasında diyalogun bitme aşamasında olduğunu göstermiştir. Erdoğan ABD'den Türkiye'ye dönüşünde Suriye'den Türkiye'ye deniz, hava ve kara yolu geçebilecek silahlara el koyacaklarını ifade ederek Suriye'ye yönelik ilk yaptırımları duyurmuştur (“Başbakan Erdoğan, Türkiye'ye Döndü (2),” 2011). Ardından 5-13 Eylül'de, Suriye sınırında Kara Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde “Yıldırım 2011” adlı tatbikat yapılmış ve Suriye'ye sınırda mesaj verilmiştir (“Suriye Sınırında Tatbikat,” 2011).

Bu süreçte Türkiye, Suriye konusunda BM Güvenlik Konseyi bünyesinde yaptırım kararı alınması beklemiş, fakat tasarı Rusya ve Çin'in vetosu ile Konsey'de reddedilmiştir. Bu durumun üzerine Davutoğlu, BM'de Suriye'ye yönelik yaptırım kararı çıkmamış olsa da Türkiye'nin kendi yaptırım kararlarını uygulayacağını ifade etmiştir (“Davutoğlu-Kılıçdaroğlu Görüşmesi,” 2011). Erdoğan 21 Kasım'da Esad'ı eleştiren açıklamalarını devam ettirerek “gün gelecek sen de gideceksin” demiştir (“Başbakan Erdoğan'dan Esad'a:...,” 2011). 30 Kasım'da ise Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Türkiye'nin Suriye'ye uygulayacağı yaptırımları açıklamıştır:

“Yüksek Düzeyli İş Birliği Konseyi'nin askıya alınması, halka karşı şiddet uygulayan yetkililere ve iş adamlarına seyahat yasağı getirilerek Türkiye'deki mal varlıklarının dondurulması, Suriye ordusuna her türlü silah ve askeri malzeme satışının durdurulması, üçüncü ülkelerin Türk karasuları ve hava sahasını kullanarak Suriye'ye silah ve askeri malzeme transferine engel olunması, Suriye Merkez Bankası ile ilişkilerin durdurulması, Suriye hükümetinin Türkiye'deki varlıklarının dondurulması, Suriye ile ilişkilerin durdurulması, Suriye Ticaret Bankası ile ilişkilerin dondurulması, Suriye'ye altyapı yatırımları için Eximbank'tan sağlanan kredi anlaşmalarının askıya alınması” (“Bakan Davutoğlu,...,” 2011b).

Türkiye'nin Esad rejimi ile ilişkilerini keserek muhaliflerle diyaloga yönelmesi kapsamında Suriyeli muhalifler, 15 Aralık'ta Türkiye ev sahipliğinde “Suriye Ulusal Buluşma” adlı toplantıda İstanbul'da bir araya gelmiş, “Ulusal Konsey”in kurulduğunu dünyaya ilan etmişlerdir. Yapılan açıklamada, Konsey'in Özgür Suriye Ordusunun devrimi savunan mücadelesini desteklediğini ve temel hedeflerinin Esad yönetiminin meşru yollarla düşürülmesi ve devrimin barışçıl ilkesinin korunması olduğu belirtilmiştir (“Suriyeli Muhalifler İstanbul'da Toplandı,” 2011).

Erdoğan ise Suriye'deki olayların artık dini, mezhepsel ve ırkçı bir iç savaşa dönüşmeye başladığını söyleyerek Esad rejiminin kendi vatandaşlarını acımasızca katlettiğini beyan etmiştir (“Erdoğan-Stoltenberg Ortak Basın Toplantısı (2),” 2012). Esad'ın isyancılar ile ölene kadar savaşırım sözlerine tepki gösteren Erdoğan, Esad'ı bu kararlılığını Golan Tepelerini geri almak için İsrail'e karşı niçin göstermediğini sorarak eleştirmiştir (“Ak Parti Grup Toplantısı...(1),” 2012). Erdoğan ayrıca, Türkiye'nin muhatabının artık Esad değil demokrasi isteyen Suriye halkı olduğunu dile getirmiştir (“Ak Parti TBMM Grup Toplantısı...(2),” 2012).

Türkiye Suriye konusunda uluslararası platformlar aracılığı ile barış girişimlerinde bulunmaya çalışmış ve Suriye'deki sorunun birinci muhatabının Arap Ligi ve Türkiye olduğunu dile getirmiştir (“Davutoğlu...,” 2012). Fakat Arap Ligi nezdinde Türkiye'nin beklediği yönde bir sonuç alınamamış ve Türkiye konuyu ikinci kez BM Güvenlik Konseyi gündemine sokmaya çalışmıştır. Davutoğlu Tunus'ta düzenlenen “Suriye'nin Dostları Grubu” toplantısında, Güvenlik

Konseyinden de sonuç alamayınca konuyu BM Genel Kuruluna sunduklarını ve 137 ülkenin kararı onayladığını açıklamıştır (“Bakan Davutoğlu,...,” 2012). BM’nin Suriye konusunda devreye girmesinin ardından BM Arap Birliği özel temsilcisi Kofi Annan Esad ve muhaliflerle görüşerek bir barış planını oluşturmuştur. Annan, plan doğrultusunda Suriye’de şiddetin 12 Nisan sabah 6:00’ya kadar bitmesi gerektiğini duyurmuştur (“Annan:...,” 2012). 21 Nisan’da Annan, hazırladığı barış planı BM Güvenlik Konseyine sunmuş ve plan tüm üyeler tarafından kabul edilmiştir: “Suriye halkının meşru taleplerine yanıt verilecek şekilde Suriye hükümeti tarafından yürütülecek ve herkesi kapsayacak siyasi süreç için özel temsilciyle çalışmayı taahhüt etmek ve müzakereler için bir temsilcinin atanmasına onay vermek. Operasyonlara son verip, BM tarafından gözetilecek ateşkesin derhal sağlanması sağlamak. İnsani yardımın ulaşabilmesi için ilk adım olarak derhal uygulanmak üzere günde 2 saat insani yardım için ateşkes uygulamak. Sebepsiz yere tutuklanan ve gözaltına alınanların serbest bırakılması. Gazetecilerin ülke içinde serbestçe dolaşmalarının sağlanması. Barışçıl toplanma ve protesto haklarına saygı duyulması.” (“BM Güvenlik Konseyi’nden Annan’ın Suriye Planına Destek,” 2012).

Güvenlik Konseyinin kararına rağmen, Erdoğan’ın tahmin ettiği gibi, Esad saldırılarına şiddetini arttırarak devam etmiştir. Erdoğan bu konuda BM Güvenlik Konseyine seslenerek Suriye’de olan biteni futbol maçı izler gibi izler gibi izlediklerini, Suriye’de on binin üzerinde ölü olduğunu ve sadece Türkiye’de Esad’ın zulmünden kaçan 23 bin göçmen bulunduğunu vurgulamıştır (“Başbakan Erdoğan, BM Güvenlik Konseyine Seslendi,” 2012). BM Güvenlik Konseyinden ikinci kez beklediği eylemi göremeyen Türkiye, 22 Haziran’da bir Türk uçağının uluslararası hava sahasında (Suriye’den 13 mil uzakta) Suriye tarafından düşürülmesi ile büyük bir şokla karşılaşmıştır. Erdoğan olay üzerine yaptığı açıklamada, Türkiye’nin Suriye rejimini tarafından sınırdan oluşturduğu güvenlik risklerini karşılıksız bırakmayacağını, Suriye askeri unsurlarının artık Türkiye için tehdit kapsamına alındığını ve Türkiye’nin dostluğunun değerli olduğu kadar düşmanlığının da şiddetli olduğunu vurgulamıştır (“Ak Parti TBMM Grup Toplantısı,” 2012). Suriye’nin bu kez direkt Türkiye aleyhinde bir girişimde bulunması ve bunun sonucunda da Suriye askeri unsurlarının Türkiye tarafından güvenlik tehdidi kapsamına alınması iki ülke arasında 2000li yıllarda inşa edilen ortak güvenlik algısını tamamen tersine çevirmiştir. Türkiye için artık Suriye 90lı yıllardaki gibi bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir.

Türkiye, 3 Ekim’de Akçakale’ye Suriye tarafından atılan top mermisi ile bir kez daha Suriye tarafından direkt tehdit girişimi ile karşı karşıya kalmıştır. Başbakanlıktan yapılan açıklamaya göre Akçakale’ye düşen top mermisi 5 kişinin hayatını kaybetmesine, 9 kişinin de yaralanmasına sebep olmuş, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Suriye’de tespit edilen noktalar vurularak saldırıya karşılık verilmiştir (“Başbakanlık: ‘Suriye’ye Karşılık Verildi’ (3)” 2012). Saldırının ardından hükümete sınır ötesi operasyon yetkisi veren tezkere gündeme gelmiş ve Erdoğan tezkerenin amacının Suriye’ye savaş açmak değil Esad’a karşı “etkin caydırıcılık” oluşturmak olduğunu ifade etmiştir (“Başbakan Erdoğan’dan Açıklamalar,” 2012).

Düşürülen Türk uçağı, YPG’nin Kuzey Suriye’deki varlığı ve Akçakale’de gerçekleşen saldırı sonucunda Türkiye, Suriye konusunda güvenlik odaklı politikalar uygulamaya başlamıştır. Suriye’deki sorunun başından itibaren uluslararası toplum nezdinde krizin çözümü için girişimlerde bulunan Türkiye, bir yandan Suriye’den gelen yoğun mülteci akını ile karşılaşırken diğer yandan Suriye’den gelebilecek çeşitli tehditlerle baş başa kalmıştır. Erdoğan bu durumu açıkça “BM’ye güvenmiyorum” diyerek vurgulamıştır (“Başbakan Erdoğan...,” 2012). 11 Şubat 2013’te Reyhanlı Cilvegözü sınır kapısında meydana gelen patlamada on üç kişi hayatını kaybetmiş ve Erdoğan bomba yüklü aracın Suriye’den geldiğinin tespit edildiğini açıklamıştır. Erdoğan, Türkiye’nin hem terör hem de Suriye konusunda yaptığı güvenlik temalı çalışmaların yaşanan bu olayla önemini bir kez daha gösterdiğini ifade ederek, bu konuda asla taviz vermeyeceklerini vurgulamıştır (“Cilvegözü’ndeki Patlama,” 2013). 11 Mayıs tarihinde ise Reyhanlı’da büyük bir patlama meydana gelmiş ve Erdoğan patlamada yirmi kişinin öldüğünü,

kırk altı kişinin de yaralandığını, patlamanın Esad rejimiyle irtibatlı bir örgüt tarafından gerçekleştirildiğini duyurmuştur ("Ak Parti Grup Toplantısı (1)," 2013).

ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ve Saddam rejimine son vermesinin ardından Irak'ta oluşan güç boşluğu ülkede mezhepsel çatışmaların doğmasına sebep olmuştur. ABD'nin yeni Irak'ın yönetiminde Sünnilere rağmen Şiileri desteklemesi Sünni radikal örgütlerin Şiilerle silahlı mücadeleye girmesine zemin oluşturmuştur. Bu bağlamda, Afganistan'daki El-Kaide'nin bir uzantısı olarak DAES, Irak'taki mezhep çatışmalarında yerini almıştır. DAES, Irak'tan sonra 2011'de Suriye'de başlayan iç savaşa dahil olmuştur (Kurt, 2019). DAES, ABD'nin 2011'de Irak'tan çekilmesi ile hareket alanını genişletmiş ve Suriye'deki güç boşluğundan yararlanarak Nisan 2013'te Suriye'nin Rakka şehrini ele geçirmiştir. Haziran ayında Irak'ın Musul şehrini de ele geçiren DAES, Ebubekir Al-Bağdadi liderliğinde hilafeti ilan etmiştir. Bu durum karşısında El-Kaide, DAES ile artık bir bağının olmadığını ilan etmiştir (Turkey's Fight Against DEASH, 2017).

22 Mart'ta DAES Türkiye'yi Süleyman Şah türbesindeki Türk bayrağını indirmesi konusunda tehdit etmiş, bayrak indirilmediği takdirde türbeye saldırı düzenleyeceklerini ilan etmişlerdir ("İŞİD'den Türkiye'ye Süleyman Şah Türbesi Tehdidi," 2014). Aynı gün Türk hava sahasını ihlal eden Suriye uçağı Türkiye tarafından düşürülmüş ve Davutoğlu, DAES'in tehdidine yönelik Türkiye'nin tüm önlemleri aldığını duyurmuştur ("Dışişleri Bakanı Davutoğlu'ndan Açıklamalar," 2014).

DAES, Musul'u işgal etmesinin akabinde Musul'daki Türk Konsoloslukuna saldırıda bulunmuş ve 48 kişiyi rehin almıştır. Davutoğlu, rehin alınan Türk vatandaşlarına herhangi bir zarar verildiği takdirde Türkiye'nin bunu asla karşılıksız bırakmayacağını sert bir şekilde tüm dünyaya duyurmuştur ("Davutoğlu:...", 2014). Rehin alınan Türk vatandaşları Eylül ayı başında serbest bırakılmış ve Türkiye'ye getirilmişlerdir. Türkiye bir yandan ülke içinde DAES tarafından düzenlenen saldırılar ile (20.03.2014 Niğde) karşı karşıya kalırken diğer yandan da bir takım iç-dış gruplar tarafından DAES ile iş birliği yapmakla suçlanmıştır. Fakat Türkiye, DAES dahil herhangi bir terör örgütü ile hiçbir bağının olmadığını defalarca açıklamıştır ("Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 'Lawrence' Benzetmesi," 2014; "Davutoğlu: 'Türkiye İŞİD'le İlişkilendirilemez," 2014). Hatta Ekim ayında bu konuda ABD Başkan Yardımcısı Biden'ın da aynı ifadeyi kullanmasına Erdoğan sertçe cevap vermiştir ("Erdoğan: 'Biden...', 2014). Erdoğan'ın tepkisi üzerine Biden özür dilemiştir ("ABD Başkan Yardımcısı Biden...", 2014).

Bu dönemde, Türkiye başlangıçta Esad rejimine halkın taleplerini karşılayacak reformları uygulamaya koymasına yönünde yoğun çağrılarda bulunmuş, ancak beklenen adımlar atılmayınca iki ülke ilişkileri kopmuştur. Türkiye, Esad rejimini sivillere uyguladığı şiddet sebebiyle sert bir şekilde eleştirmeye başlamış, Esad rejimine baskı uygulamaya ve güvenlik tehditlerine yönelik tedbirler almaya yönelmiştir. Bu dönemde Türkiye bir yandan Esad'a karşı muhalefetin örgütlenmesine uluslararası destek verirken diğer yandan Esad yönetimine uluslararası yaptırım ve baskı uygulanması konusunda yoğun girişimlerde bulunmuştur.

İçeride ve dışarıda Suriye krizi bağlamında birçok güvenlik tehditlerinin gündemde olduğu 2014 yılında, 10 Ağustos'ta Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmış ve Recep Tayyip Erdoğan halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuş ve ardından Ahmet Davutoğlu da Başbakanlık görevine getirilmiştir.

3. Sonuç

Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerinde 2002-2011 yılları arasında hızlı bir yakınlaşma görülürken, ilişkilerin 2011-2014 yılları arasında aynı hızla kötüleştiği tespit edilmektedir. İlk dönemde, ABD'nin Irak'ı işgalinin ve Türkiye'nin bu işgal karşısında takındığı tavrın ikili ilişkiler bağlamında izin verici stratejik ortam sunduğu ve bu ortamda iki ülkenin yakın bölgede oluşan

güç boşluğunda ortaya çıkan güvenlik risklerine karşı ortak tutum sergilediği görülmüştür. Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulması endişesi ile ortak tutum belirleyen Türkiye ve Suriye, devamında birbirini batı-doğu aksında başlangıç kapısı olarak görerek bölgesel sistemin kendilerine sunduğu ortam dahilinde iş birlikleri üzerinden ilişkilerini geliştirmiştir. Bu dönemde, Erdoğan'ın Ortadoğu ve İslam ülkelerine yönelik dünya görüşü ve kişisel inisiyatif alan dış politika anlayışının ikili ilişkilerde yüksek derecede etkili olduğu görülmektedir. Türkiye-Suriye arasında vizelerin kaldırıldığı, serbest ticaret anlaşmasının yapıldığı, ortak kabine toplantılarının düzenlendiği bu dönemde, adeta iki ülke arasında sınırlar kaldırılmıştır. Türkiye, bölgesel sistem yapısının sunduğu izin verici stratejik ortam dahilinde Erdoğan'ın liderlik etkisi aracılığıyla Suriye ile yakın iş birlikleri inşa etmiştir. Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerde ortaya koyduğu kapsamlı ve istikrarlı eforu, bu efor kapsamında Türkiye'nin arabuluculuk rolüne girmesi, ikili ilişkilerde karşılıklı ekonomik bağımlılığın adım adım inşa edilmesi Türk Dış Politikasının 2002-2011 döneminde Suriye'ye yönelik ajandasını oluşturmuştur.

Fakat bu durum, 2011-2014 yılları arasında değişmiştir. Arap Baharı ve Suriye'de ortaya çıkan iç savaş, Türkiye için sınırlayıcı stratejik ortam olmuştur. Ayrıca bu stratejik ortamda, Esad yönetiminin Türkiye'ye yönelik açık bir tehdit haline gelmesi Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikasını değiştirmesine sebep olmuştur. Türkiye, Suriye'deki halk ayaklanmalarının ilk döneminde Esad'a halkın taleplerini karşılayacak reformları yapma çağrısında bulunsa da Esad yönetimi ayaklanmalara silahlı müdahalede bulunmaya devam etmiş ve iki ülke ilişkileri sona ermiştir. Esad'a yapılan reform ve uluslararası topluma yapılan Suriye halkının yanında yer alma, katliamı durdurma çağrılarında, Erdoğan liderliğindeki Türk dış politikasının beklenen sonucu elde edemediği görülmüştür. Önceki dönemde batı dünyası ile Suriye arasında iki tarafı da muhatap olarak hareket eden ve bu sayede özerk bir hale gelen Türkiye, bu dönemde hem Esad'ı durduramamış hem de uluslararası toplumu tam olarak konuya dahil edememiştir. Akçakale-Reyhanlı'da yaşananlar gibi Suriye'deki istikrarsızlığın Türkiye'yi doğrudan tehdit etmesinin yanında, Arap Baharının Ortadoğu'da yerleşik düzeni alt üst etmesi Türkiye'nin 2002-2011 yılları arasında Suriye üzerinden bölgede giriştiği politikaların etki kapasitesini de zorlamıştır. Diğer bir ifade ile hem Suriye'deki iç savaş hem de Ortadoğu'da yaşanan dönüşüm Erdoğan liderliğindeki Türkiye'nin hareket kabiliyetini sınırlamış ve güvenlik-tehdit odaklı politikalara geçilmesine sebep olmuştur.

Türkiye'nin Suriye'ye yönelik iki dönemde izlediği politikalar çerçevesinde, Erdoğan liderliğinin ilk dönemde etkili olduğu görülürken ikinci dönemde aynı performansı gösteremediği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu durum, stratejik ortamın 2002-2011'de Erdoğan liderliğine geniş hareket alanı sağlarken, 2011-2014 döneminde ise inisiyatif alabilmekten uzak, sınırlayıcı bir çerçeve oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer ifade ile, liderlik, ancak sistemik stratejik ortamın izin verdiği ölçüde dış politikada etkili olabilmektedir.

Kaynakça

2005 Yılı Dünya Panoraması...(2). (2005, Aralık 6) *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-2005-yili-dunya-panoraması-2>.

ABD Başkan Yardımcısı Biden, Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Özür Diledi. (2014, Ekim 4). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-abd-baskan-yardimcisi-biden-cumhurbaskani-erdogan-dan-ozur-diledi>.

ABD, Türkiye'nin Suriye ve İsrail Arasında Arabulucu Olmasından Memnun. (2008, Mayıs 17). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-abd-turkiyenin-suriye-ve-israil-arasinda-arbulucu-olmasından-memnun>.

- Ak Parti Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı...(2). (2011, Ağustos 10). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-ak-parti-genisletilmis-il-baskanlari-toplantisi-2>.
- Ak Parti Grup Toplantısı (1). (2013, Mayıs 14). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-ak-parti-grup-toplantisi-1>.
- Ak Parti Grup Toplantısı...(1). (2012, Şubat 7). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-ak-parti-grup-toplantisi-1>.
- Ak Parti TBMM Grup Toplantısı. (2008, Nisan 29). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-ak-parti-tbmm-grup-toplantisi>.
- Ak Parti TBMM Grup Toplantısı. (2012, Haziran 26). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-ak-parti-tbmm-grup-toplantisi>.
- Ak Parti TBMM Grup Toplantısı...(2). (2012, Şubat 7). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-ak-parti-tbmm-grup-toplantisi-2>.
- Altunışık, M. B., ve Tür, Ö. (2006). From Distant neighbors to partners? Changing Syrian-Turkish Relations. *Security Dialogue*, 37(2), 229–248. <https://doi.org/10.1177/09670106060666172>
- Annan: “Suriye’deki şiddet 12 nisan sabah 06.00’ya kadar bitmeli.” (2012, Nisan 5). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-annan-suriyedeki-siddet-12-nisan-sabah-06-00ya-kadar-bitmeli>.
- Ataman, M. (2005). Leadership change: Özal leadership and restructuring in Turkish Foreign policy. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 1(1), 120-153.
- Bakan Davutoğlu, Suriye Konferansı Sonrası Açıklamalarda Bulundu...(1). (2012, Şubat 24). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-bakan-davutoglu-suriye-konferansi-sonrasi-aciklamalarda-bulundu-1>.
- Bakan Davutoğlu, Suriye’deki gelişmeleri değerlendirdi. (2011a, Haziran 10). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-bakan-davutoglu-suriyedeki-gelistmeleri-degerlendirdi>.
- Bakan Davutoğlu, Türkiye’nin Suriye’ye uygulayacağı yaptırımları açıkladı. (2011b, Kasım 30). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-bakan-davutoglu-turkiyenin-suriyeye-uygulayacagi-yaptirimlari-acikladi>.
- Başbakan Erdoğan “BM’ye güvenmiyorum.” (2012, Kasım 19). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr>
- Başbakan Erdoğan BM Genel Kurulu’nda Konuştu (2). (2011a, Eylül 23). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-bm-genel-kurulunda-konustu-2>.
- Başbakan Erdoğan CNN’e Mülakat Verdi. (2011, Eylül 25). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-cnne-mulakat-verdi>.
- Başbakan Erdoğan Gaziantep’te...(3). (2004, Mayıs 18). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-gaziantep-3>
- Başbakan Erdoğan Gazze Oturumunu Terk Etti (2). (2009, Ocak 29). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-gazze-oturumunu-terk-etti-2>.
- Başbakan Erdoğan Rize’de Basın Mensuplarının Sorularını Cevapladı. (2011b, Mayıs 14). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-rizede-basim-mensuplarinin-sorularini-cevapladi>.

- Başbakan Erdoğan Suriye'ye Gitti...(1). (2008, Nisan 26). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-suriyeye-gitti-1>.
- Başbakan Erdoğan Türkiye'ye Döndü. (2008, Nisan 26). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-turkiyeye-dondu>.
- Başbakan Erdoğan, Birlik Vakfı'nın İftar Programına Katıldı. (2011, Ağustos 6). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-birlik-vakfinin-iftar-programina-katildi>.
- Başbakan Erdoğan, BM Güvenlik Konseyine Seslendi. (2012, Mayıs 25). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-bm-guvenlik-konseyine-seslendi>.
- Başbakan Erdoğan, Gazze'ye Saldıran İsrail'e Sert Tepki Gösterdi. (2008, Aralık 27). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-gazze-ye-saldiran-israile-sert-tepki-gosterdi>.
- Başbakan Erdoğan, Irak'a Gitti. (2011, Mart 28). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-iraka-gitti>.
- Başbakan Erdoğan, Marmara Grubu Toplantısına Katıldı (2). (2007, Mart 20). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-marmara-grubu-toplantisina-katildi-2>.
- Başbakan Erdoğan, Suriye BAAS Partisi Genel Sekreter Yardımcısı Al-Ahmar'ı Kabul Etti... (2004, Kasım 18). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-suriye-baas-partisi-genel-sekreter-yardimcisi-al-ahmari-kabul-etti>.
- Başbakan Erdoğan, Suriye Devlet Başkanı Esad'la Görüştü... (2003, Temmuz 10). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-suriye-devlet-baskani-esadla-gorustu>.
- Başbakan Erdoğan, Türkiye'ye Döndü (2). (2011, Eylül 25). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogan-turkiyeye-dondu-2>.
- Başbakan Erdoğan: "Türkiye ile Suriye Arasındaki Vizeleri Kaldırdık." (2009, Eylül 16). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-annelerin-gozyasini-dindirmeyi-hedefliyoruz>.
- Başbakan Erdoğan'dan "Sınır" Açıklaması. (2011, Haziran 8). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogandan-sinir-aciklamasi>.
- Başbakan Erdoğan'dan Açıklamalar. (2012, Ekim 4). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogandan-aciklamalar>.
- Başbakan Erdoğan'dan Esad'a: "Gün Gelecek Sende Gideceksin, O Koltuklar Baki Değildir." (2011, Kasım 21). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogandan-esada-gun-gelecek-sende-gideceksin-o-koltuklar-baki-degildir>.
- Başbakan Erdoğan'dan Suriye Ziyareti Öncesinde Önemli Açıklamalar. (2009, Aralık 21). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdogandan-suriye-ziyareti-oncesinde-onemli-aciklamalar>.
- Başbakan Erdoğan'ın Gaziantep Mitingi (1). (2010, Ağustos 15). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdoganin-gaziantep-mitingi-1>.
- Başbakan Erdoğan'ın Suriye Ziyareti... (2004, Aralık 22). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdoganin-suriye-ziyareti>.

- Başbakan Erdoğan'ın Ulusa Sesleniş Konuşması...(2). (2008, Haziran 30). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-erdoganin-ulusa-seslenis-konusmasi-2>.
- Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Suriye'ye Gitti. (2011, Ocak 17). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakan-recep-tayyip-erdogan-suriyeye-gitti>.
- Başbakanlık: "Suriye'ye Karşılık Verildi" (3). (2012, Ekim 3). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-basbakanlik-suriyeye-karsilik-verildi-3>.
- Beşşar Esad'ın Türkiye Ziyareti... (2004, Ocak 6). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-bessar-esadin-turkiye-ziyareti>.
- Bınarcı, B. (2023). *The Change Of Türkiye's Relations With Syria And Israel (2002-2014)*. [Doktora tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı.
- Bila, F. (2006, Ağustos 23). Gül'den Esad'a: Fırsatı değerlendirin. *Milliyet*. Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/gulden-esada-firsati-degerlendirin-168858>
- Bilgin, M. S. (2018). Türkiye Suriye ilişkilerinin tarihsel arka planı (1918-2002). M. Eravcı (Ed.), *Suriye: Tarih, Siyaset, Dış Politika* içinde (ss. 161–171). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BM Güvenlik Konseyi'nden Annan'ın Suriye Planına Destek. (2012, Mart 22). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-bm-guvenlik-konseyinden-annanin-suriye-planina-destek>.
- Cilvegözü'ndeki Patlama. (2013, Şubat 11). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-cilvegozundeki-patlama>.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan "Lawrence" Benzetmesi. (2014, Ekim 13). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-cumhurbaskani-erdogan-dan-lawrence-benzetmesi>.
- Cumhurbaşkanı Gül-Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad Ortak Basın Toplantısı. (2009, Mayıs 15). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-cumhurbaskani-gul-suriye-devlet-baskani-bessar-esad-ortak-basin-toplantisi>.
- Davutoğlu: "Suriye Konusunun Birinci Tarafı Arap Ligi ve Türkiye'dir." (2012, Şubat 5). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-davutoglu-suriye-konusunun-birinci-tarafı-arap-ligi-ve-turkiyedir>.
- Davutoğlu: "Türkiye IŞİD'le İlişkilendirilemez." (2014, Haziran 20). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-davutoglu-turkiye-isdile-iliskilendirilemez>.
- Davutoğlu: "Vatandaşlarımıza Bir Zarar Gelirse Karşılıksız Kalmaz." (2014, Haziran 11). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-davutoglu-vatandaslarimiza-bir-zarar-gelirse-karsiliksiz-kalmaz>.
- Davutoğlu'ndan Suriye Ziyareti Sonrası İlk Açıklamalar. (2011, Ağustos 9). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-davutoglundan-suriye-ziyareti-sonrasi-ilk-aciklamalar>.
- Davutoğlu-Kılıçdaroğlu Görüşmesi. (2011, Ekim 5). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-davutoglu-kilicdaroglu-gorusmesi>.

- Değişim İçin Suriye Konferansı Sona Erdi. (2011, Haziran 3). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-degisim-icin-suriye-konferansi-sona-erdi>.
- Dışişleri Bakanı Davutoğlu'ndan Açıklamalar. (2014, Mart 24). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-disisleri-bakani-davutoglu-ndan-aciklamalar>.
- Dışişleri Bakanı Gül'den Dış Politikadaki Gelişmelere İlişkin Önemli Açıklamalar. (2007, Şubat 5). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-disisleri-bakani-gulden-dis-politikadaki-gelismelere-iliskin-onemli-aciklamalar>.
- Dostluk Barajı'nın Temeli Atıldı. (2011, Şubat 6). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-dostluk-barajinin-temeli-atildi>.
- Elekdağ, S. (1996). 2 1/2 War Strategy. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 1(4), 0–0.
- Erdoğan ve Esad'ın “Bodrum” Zirvesi. (2008, Ağustos 4). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-ve-esadin-bodrum-zirvesi>.
- Erdoğan, Uçakta Gazetecilerin Sorularını Cevaplandırdı...(2). (2002, Aralık 11). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-ucakta-gazetecilerin-sorularini-cevaplandirdi-2>.
- Erdoğan: “Biden Bu Tür İfadeler Kullandıysa Benim İçin Tarih Olur.” (2014, Ekim 4). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-biden-bu-tur-ifadeler-kullandiysa-benim-icin-tarih-olur>.
- Erdoğan-Miro Ortak Basın Toplantısı...(1). (2003, Temmuz 29). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-miro-ortak-basin-toplantisi-1>.
- Erdoğan-Otri Ortak Basın Toplantısı (3). (2010, Aralık 21). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-otri-ortak-basin-toplantisi-3>.
- Erdoğan-Otri Ortak Basın Toplantısı. (2010, Aralık 21). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-otri-ortak-basin-toplantisi>.
- Erdoğan-Stoltenberg Ortak Basın Toplantısı (2). (2012, Ocak 9). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-erdogan-stoltenberg-ortak-basin-toplantisi-2>.
- Esad, Türkiye'nin Suriye-İsrail Arasında Arabuluculuk Yaptığını Açıkladı. (2008, Nisan 24). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-esad-turkiyenin-suriye-israil-arasinda-arabuluculuk-yaptigini-acikladi>.
- Fenerbahçe, Dostluk Maçında Al İttihad ile 2-2 Berabere Kaldı. (2007, Nisan 4). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-fenerbahce-dostluk-macinda-al-ittihad-ile-2-2-berabere-kaldi>.
- Görener, A. ve Ucal, M. (2011). The Personality and leadership style of Recep Tayyip Erdoğan: Implications for Turkish Foreign Policy. *Turkish Studies*, 12, 357-38.
- Gül-Esad Ortak Basın Toplantısı. (2007, Ekim 17). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-gul-esad-ortak-basin-toplantisi>.
- Israel-Syria dialogue 'to continue.' (2008, Mayıs 23). *Al Jazeera*. Erişim Adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2008/5/23/israel-syria-dialogue-to-continue>
- İŞİD'den Türkiye'ye Süleyman Şah Türbesi Tehdidi. (2014, Mart 22). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-isid-den-turkiye-ye-suleyman-sah-turbesi-tehdidi>.
- İsrail Başbakanı Olmert Ankara'da. (2008, Aralık 22). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ihha.com.tr/arşiv-israil-basbakani-olmert-ankarada>.

- Keyman, E. F. (2009). Globalization, modernity and democracy- Turkish Foreign policy 2009 and beyond. *Perception: Journal of International Affairs*, 15(2), 1-20.
- Kirişçi, K. (2009). The Transformation of Turkish Foreign policy: The Rise of The Trading State. *New Perspectives on Turkey*, 40, 29–56. <https://doi.org/10.1017/S0896634600005203>
- Kurt, S. (2019). Irak ve Şam İslam Devleti'nin ortaya çıkışı ve güçlenmesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin rolü. *Ortadoğu Etütleri*, 11(2), 393–419.
- Lobell, S. E., Ripsman, N. M., ve Taliaferro, J. W. (2009). Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy. Cambridge [England]; New York: Cambridge University Press.
- No:174—17 Eylül 2008, İsrail-Suriye arasındaki Aracılı Barış Görüşmeleri Hk. / T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2008, Eylül 17). Erişim Adresi: https://www.mfa.gov.tr/no_174----17-eylul-2008_-israil-suriye-arasindaki-aracili-baris-gorusmeleri-hk_.tr.mfa
- NO-81—21 Mayıs 2008, İsrail ile Suriye arasında aracılı barış görüşmeleri hakkında / T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2008, Mayıs 21). Erişim Adresi: https://www.mfa.gov.tr/no-81---21-mayis-2008_-israil-ile-suriye-arasinda-aracili-baris-gorusmeleri-hk_.tr.mfa
- Örmeci, O. (2011). İsmail Cem'in dış politikası (1997-2002). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(23), 223-245.
- Onlarda Şengen varsa bizde de Şamgen var [Text]. (2009, Eylül17). *Yeni Şafak*. Erişim Adresi: <https://www.yenisafak.com/gundem/onlarda-sengen-varsa-bizde-de-samgen-var-211428>
- Onurlu cumhurbaşkanı hoşgeldiniz. (2005, Nisan 13). *Hürriyet*. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/onurlu-cumhurbaskani-hosgeldiniz-38717599>
- Önhon, Ö. (2021). *Büyükelçinin Gözünden Suriye* (İkinci basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ripsman, N. M., Taliaferro, J. W., ve Lobell, S. E. (2016). *Neoclassical realist theory of international politics*. New York, NY: Oxford University Press.
- Rose, G. (1998). Review: Neoclassical realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*, 51(1), 144–172.
- Suriye Devlet Başkanı Esad, Çankaya Köşkü'nde...(1). (2007, Ekim 17). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-suriye-devlet-baskani-esad-cankaya-koskude-1>.
- Suriye Devlet Başkanı Esad, Erdoğan'ı Aradı... (2006, Temmuz 19). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-suriye-devlet-baskani-esad-erdogani-aradi>.
- Suriye Sınırında Tatbikat. (2011, Ekim 5). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-suriye-sinirinda-tatbikat>.
- Suriye Vatandaşları Türkiye'ye Sığındı. (2011, Nisan 29). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-suriye-vatandaslari-turkiyeye-sigindi>.
- Suriye Vatandaşlarının Libya'dan Tahliyesi. (2011, Mart 4). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-suriye-vatandaslarinin-libyadan-tahliyesi>.
- Suriye ziyaretinde Davos övgüsü. (2009, Şubat 17). *Sabah*. Erişim Adresi: <http://arsiv.sabah.com.tr/2009/02/17/haber,8614128076E64CF1B99A8B0B1BC51DC2.html>.
- Suriye: “Araplar İsrail’le İlişkilerini Kesmeli.” (2009, Ocak 16). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/arşiv-suriye-araplar-israile-iliskilerini-kesmeli>.

- Suriye'de Hükümet Karşıtı Gösteriler Devam Ediyor. (2011, Mart 21). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-suriyede-hukümet-kar-iti-goster-ler-devam-ed-yor>.
- Suriye'deki Üçlü Lübnan Zirvesi. (2011, Ocak 17). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-suriyedeki-uclu-lubnan-zirvesi>.
- Suriye'den ilginç benzetme: Türkiye bizim Kübamız. (2011, Mart 14). *Hürriyet*. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/suriye-den-ilginc-benzetme-turkiye-bizim-kubamiz-17268730>.
- Suriyeli Muhalifler İstanbul'da Toplandı. (2011, Aralık 15). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-suriyeli-muhalifler-istanbulda-toplandi>.
- Şen, A. (2015). Suriye Askeri Muhalefeti (No. 202). Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM).
- Tuğtan, M. A. (2016). Kültürel değişkenlerin dış politikadaki yeri: İsmail Cem ve Ahmet Davutoğlu. *Uluslararası İlişkiler / International Relations*, 13(49), 3–24.
- Tür, Ö. (2010). Turkish-Syrian relations—Where are we going ? *UNISCI Discussion Papers*, 163–176.
- Türkiye ile Suriye Arasında 51 Anlaşma ve Mutabakat Zaptı İmzalandı. (2009, Aralık 23). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-turkiye-ile-suriye-arasinda-51-anlasma-ve-mutabakat-zapti-imzalandi>.
- Türkiye ile Suriye Arasında İşbirliği. (2008, Ocak 4). (Erişim Tarihi: 30/01/2024) *CNN Türk*. Erişim Adresi: <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiye-ile-suriye-arasinda-isbirligi>
- Türkiye -Suriye Arasındaki Tatbikat Başladı. (2009, Nisan 27). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-turkiye-suriye-arasindaki-tatbikat-basladi>.
- Türkiye, İsrail ve Suriye Arasında Arabuluculuk Yapacak. (2004, Ocak 24). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-turkiye-israil-ve-suriye-arasinda-arabuluculuk-yapacak>.
- Türkiye, İsrail-Suriye Barış Görüşmelerinde Resmen Arabulucu. (2008, Mayıs 21). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-turkiye-israil-suriye-baris-gorushmelerinde-resmen-arabulucu>
- Türkiye'nin DAEŞ ile Mücadelesi—Turkey's Fight Against DEASH. (2017). T.C. İçişleri Bakanlığı.
- Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Toplantısı. (2009, Ekim 13). *İhlas Haber Ajansı*. Erişim Adresi: <http://www.iha.com.tr/arşiv-ileturkiye-suriye-yuksek-duzeyli-stratejik-isbirligi-konseyi-1-bakanlar-toplantisi>.
- Türkman, S. (2007). *ABD, Ortadoğu ve Türkiye*. Ankara: Nobel Dağıtım